

برآورد خمس ارباح مکاسب

به عنوان یکی از منابع مالی اسلامی تأمین اجتماعی

سیدضیاءالدین کیاءالحسینی

مقدمه

یکی از واجبات مالی در اسلام، خمس است و آیه ۴۱ سوره انفال بر وجوب و موارد مصرف آن دلالت دارد. در نزد ائمه شیعه (ع) خمس به نحو کلی بر هفت چیز تعلق می‌گیرد. یکی از موارد مهم آن خمس ارباح مکاسب است که از پویایی خاصی برخوردار است و با توجه به نرخ و شرایط وجوب آن می‌تواند ماهیت مالیات داشته و لکن تفاوت‌هایی نیز بین آن با مالیات مصطلح وجود دارد. از طرف دیگر، به استناد آیه فوق و روایات معصومین (ع) مضارف خمس به گونه‌ای است که به آن ماهیت تأمین اجتماعی بخشیده و آن را به عنوان یکی از منابع مهم برای تأمین منابع مالی برای این نهاد امروزی معرفی می‌کند. بنابراین در این نوشتار ابتدا به اختصار مباحث نظری و فقهی مربوط به خمس ارباح مکاسب را طرح کرده و با بیان شرایط تعلق و معافیت‌های آن حدود موضوع را از این دو حیث معلوم کرده، آنگاه روشهای متفاوت برای برآورد مالیات در هر کشور را بیان کرده و با توجه به اطلاعات اقتصادی موجود در مورد خمس ارباح مکاسب و متغیرها و پارامترهای مربوط به آن، روشی را که بتوان خمس ارباح مکاسب را در کشور برآورد کرد برمی‌گزینیم و براساس این، مقدار خمس ارباح مکاسب را که به دیدگاه بعضی از فقها از

جمله درآمدهای دولت اسلامی بوده و بر اساس آیه فوق‌الذکر ماهیت تأمین اجتماعی دارد در سطح کشور برآورد می‌کنیم.

۱. تعاریف

۱-۱. خمس و موارد تعلق آن

خمس یکی از واجبات مالی در اسلام و بخصوص در نزد شیعیان است. وجوب خمس فی‌الجمله از ضرورت‌های اسلام است. قرآن، روایات و اجماع فقها بر وجوب آن دلالت دارد.^۱ خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید:

(وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَآبْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلْنَا عَلَيَّ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّلَافِي الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)^۲

خداوند در این آیه با آوردن کلمه (إِنَّ) اهتمام و عنایت خاص به حکم خمس را نشان داده و موضوع خمس را غنیمت به دست آمده از هر چیز معرفی کرده است.^۳ لذا فقهای شیعه با توجه به معنای لغوی غنیمت در آیه شریفه و به استناد روایات و اجماع، موارد تعلق خمس را تا هفت^۴ مورد استقراء کرده‌اند که عبارتند از:

۱. غنایم جنگی، ۲. معدن، ۳. گنج، ۴. غوص، ۵. درآمد کسب، ۶. زمینی که ذمی از مسلمان بخرد، ۷. مال حلال مخلوط به حرام

ولی مورد اول و دوم در زمان حاضر در اختیار دولتها بوده و مقدار خمس موارد سوم، چهارم و هفتم بسیار نادر بوده و یا آمار دقیق و حتی تقریبی از مقادیر آنها وجود ندارد، مورد ششم نیز به‌خاطر بعضی از دلایل موضوعیت ندارد. بنابراین با توجه به ناچیز بودن مقدار خمس در بعضی از موارد هفت‌گانه فوق‌الذکر و به دلیل عدم امکان دسترسی به اطلاعات آماری در بعضی دیگر، برای بحث تجربی تنها مورد پنجم یعنی خمس درآمد کسب یا ارباب مکاسب را مورد مطالعه و پژوهش قرار می‌دهیم.

۱. السید ابوالقاسم الموسوی الخویی، مستند العروة الوثقی، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ۱۳۶۴ شمسی، ص ۹. و حسینعلی المنتظری، الخمس، منشورات دارالفکر، قم، چاپ سوم، ۱۴۱۲ قمری، ص ۷.
 ۲. سورة الانفال، آیه ۴۱
 ۳. هر چند مورد آیه عنایم جنگی است و به همین علت فقهای اهل سنت تنها غنایم جنگی را مشمول خمس مذکور در آیه می‌دانند ولی ائمه (علیهم‌السلام) و فقهای شیعه مورد را مخصص نمی‌دانند. بحثهای تفصیلی مربوط به آیه در کتب تفسیری و فقهی وارد شده است.
 ۴. نک: باب الخمس در کتب فقهی.

۲-۱. ارباح کسب (درآمد)

موضوع خمس درآمد کسب یا فایده کسب است. فقها در تعریف فایده و حدود آن اختلاف نظر دارند و این اختلاف ناشی از اجتهاد و برائت آنها از مقتضیات اولیه و جوب خمس است. به طور کلی بعضی از آنها تنها سودهای حاصل از هر نوع کسب را موضوع خمس می‌دانند و بعضی دیگر موضوع آن را اعم از مورد مذکور، یعنی هر نوع فایده ولو از طریق غیر کسب می‌دانند. البته اختلاف نظرهایی نیز در بین این دو تقسیم کلی وجود دارد.^۱

با بررسی اجمالی فتاوی فقها حدود موضوع این نوع خمس را می‌توان روشن کرد. در العروة الوثقی با حواشی مراجع تقلید (آیه الله خوئی، آیه الله گلپایگانی، امام خمینی، ...) این‌گونه آمده است:

خمس بر مازاد سودهای تجارت و دیگر کسبها نظیر صنایع و کشاورزی، اجاره حتی خیاطی، نویسندگی، نجاری، صید، حیازت مباحات و اجرت عبادات استیجاری (مانند حج، روزه، نماز و زیارات) و آموزش کودکان و سایر اعمال دارای اجرت واجب است. بلکه احتیاط، و جوب خمس در مطلق فائده است ولو از طرقی مثل هبه، هدیه، جائزه و وصیت و غیر آن به دست آمده باشد و حتی ثبوت خمس در این موارد خالی از قوت نیست. ولی میراث خمس ندارد.^۲

امام خمینی در تحریر الوسيلة می‌نویسد:

درآمدی که از صناعات و کشاورزی، سودهای بازرگانی و همچنین سایر کسبها ولو از طریق حیازت مباحات یا پرورش و تولید و یا به واسطه افزایش قیمت به دست می‌آید. به طور کلی هر چیزی که به واسطه کسب نصیب انسان می‌شود مشمول خمس است. در اخراج خمس فوائدی که داخل عنوان کسب نمی‌باشند مانند هبه، هدایا، جوایز، میراثی که دور از انتظار باشد و مالی که به واسطه صدقه مستحبی مالک می‌شوند شایسته نیست احتیاط ترک شود. گرچه عدم تعلق خمس به غیر از ارباح مکاسب خالی از قوت

۱. نک: السید محسن الطباطبایی الحکیم، مستمسک العروة الوثقی، جلد ۹، منشورات مکتبه آیه الله المرعشی، قم، چاپ سوم، ۱۳۹۰ قمری، ص ۵۲۱.
۲. نک: السید محمد کاظم الطباطبایی الیزدی، العروة الوثقی، المکتبه العلمیه الاسلامیه، جلد دوم، تهران، چاپ سوم، ۱۳۶۳ شمسی، ص ۳۹۸.

نیست. چنانکه اقوی عدم تعلق خمس به مطلق ارث و مهر و عوض خلع است گرچه احتیاط در این موارد نیز نیکو است.^۱

۲. شرایط تعلق خمس ارباح مکاسب

با مطالعه مباحث خمس و با استفاده از فتاوی فقها روشن می‌شود:

الف. درآمد مشمول خمس باید به شکل خالص مورد اندازه‌گیری قرار گیرد، یعنی باید پس از کسر هزینه‌های تحصیل آن محاسبه شود. چنانکه روایات عیدیه‌ای با لفظ «الخمس بعد المؤنة» یعنی خمس بعد از کسر هزینه‌ها بر این مطلب دلالت می‌کند. اطلاق این روایات هزینه‌های تحصیل را نیز شامل می‌شود. گرچه موضوع خمس فایده و غنیمت بوده و فایده و غنیمت نیز عرفاً بر درآمد خالص (سود) اطلاق می‌شود ولی اینکه چه نوع هزینه‌هایی را می‌توان کسر کرد اغلب فقها در کتب فقهی خود در این بحث به آن اشاره‌ای نکرده‌اند.

ب. بین درآمد سرمایه و درآمد ناشی از کار تفاوتی نیست.

ج. خمس به درآمد واقعی تعلق می‌گیرد نه درآمد اسمی.

د. خمس به درآمد تحقق یافته تعلق می‌گیرد نه درآمد تحقق نیافته.^۲

۳. معافیت‌ها

فقها بسیاری از اقلام این هزینه‌ها را بر شمرده‌اند:

صاحب جواهر ضمن نقل عبارات فقها بیان می‌کند که به جای شمارش تفصیلی این اقلام بهتر است موارد هزینه فرد و خانوار به عرف سپرده شود. لذا بدیهی است که این هزینه‌ها با توجه به شرایط مختلف زمانی و مکانی و ابعاد خانوارها و موقعیتهای اجتماعی‌شان (شأنیت) فرق خواهد کرد.

در عروة الوقتی و تحریر الوسيلة این اقلام به این شرح شمارش شده است: هزینه خوراک،

۱. نک: السید روح‌الله الموسوی الخمینی، تحریر الوسيلة، مطبعة الادب، النجف، العراق، ۱۳۹۰ قمری، ص ۳۵۶.
 ۲. نک: الف (الف) الشهيد الثاني، اللمعة الدمشقیة، ۱۴۱۳ ق، صفحه ۴۶۴. ب) السید محمد کاظم الطباطبائی الیزدی، العروة الوقتی، المكتبة العلمیة الاسلامیة، جلد دوم، تهران، چاپ سوم، ۱۳۶۳ شمسی، ص ۲۹۴. ج) محمدحسن النجفی، جواهر الکلام، دارالحیاء التراث العربی، بیروت، لبنان، ۱۹۸۲ م، جلد ۱۵، صص ۳۵-۲۳۴. د) الخمینی، همان مأخذ، ص ۳۲۲.

پوشاک، مسکن و اثاث منزل، هزینه ایاب و ذهاب، یا خرید وسیله نقلیه، هزینه خدمتکار، هزینه‌های سفرهای زیارتی (واجب و مستحبی) هزینه‌های مهمانی، حقوق واجب شرعی (نذر، کفاره، ارش جنایت و...)، هزینه‌های آموزش (کتاب، تحصیل...)، هزینه تفریحات، هزینه ازدواج فرزندان، هزینه‌های درمانی و پزشکی و...^۱

هزینه اقلام بادوام را در هر سالی که احتیاج دارد، می‌تواند از درآمد آن سال تهیه کند. البته بایستی در صرف درآمد برای اقلام فوق جانب میانه روی را رعایت کند. بنابراین اگر بیش از موقعیت اجتماعی و طبقه درآمدی خود خرج کند باید خمس مازاد را پرداخت کند و بهتر است که متوسط وضع زندگی امثال خود را مراعات کند.

هرگاه شخصی دارای درآمدها یا اموال دیگری نیز باشد که به آنها خمس تعلق نمی‌گیرد (یا خمس آن را پرداخت کرده باشد) می‌تواند تمام هزینه‌ها را از درآمد مشمول خمس پرداخت کند. هرگاه در ابتدای سال برای هزینه زندگی قرض کند یا مقداری از سرمایه خود را صرف آن کند می‌تواند از منافی که بعداً در آن سال به دست می‌آورد مقدار آن را جبران کند. این حکم شامل دیونی که فرد برای تأمین هزینه‌های زندگی در سالهای قبل اخذ کرده ولی قادر به بازپرداخت آن نبوده نیز می‌شود. ولی بدهی خمس سالهای قبل را که پرداخت نشده است نمی‌توان جزء هزینه‌های سال جاری محاسبه کرد.

با وجود اینکه هزینه‌های سرمایه‌گذاری مشمول خمس است لکن اگر در صورت پرداخت خمس آن نتواند با باقی‌مانده سرمایه درآمدی برای تأمین زندگیش کسب کند خمس بر او واجب نیست.

۴. واحد مشمول خمس

خمس یکی از فرائض مالی است که متوجه هر مکلفی است. لذا هر دارنده درآمدی باید خمس مال خود را بپردازد، حتی بچه‌ای که بالغ نشده است و دارای درآمد است باید هنگام بلوغ خمس آن را بپردازد. مطابق اقوال بعضی از فقها به طور کلی خمس مقید به شرایط تکلیف نمی‌باشد. اما اشخاص حقوقی سوای اشخاص حقیقی مشمول خمس جداگانه‌ای نمی‌باشند. از این رو هرگاه

۱. نک: السید محمدکاظم الطباطبائی، همان مأخذ، ص ۳۹۴ و السید روح‌الله الموسوی الخمینی، همان مأخذ، ص ۳۵۷.

جماعتی معدنی را استخراج کنند، مطابق بعضی از فتاویٰ در صورتی خمس واجب می‌شود که سهم هر یک از شرکا از مقدار نصاب (۲۰ دینار) بیشتر باشد. بنابراین می‌توان واحد پرداخت‌کننده خمس را تحصیل‌کننده فردی درآمد تعریف کرد که طبق احکام شرعی هزینه زندگی بر عهده پدر است. لذا در صورت عدم مشارکت سایر تحصیل‌کنندگان درآمد در یک خانواده (زن و فرزندان) در هزینه خانوار بایستی خمس درآمد خود را بپردازند. همچنین در صورت مشارکت اعضاء خانواده واحد پرداخت‌کننده خمس را می‌توان خانوار در نظر گرفت که در این صورت هزینه زندگی خانوار را از مجموع درآمد اعضاء کسر کرده و باقی‌مانده مشمول خمس خواهد شد. بنابراین واحد پرداخت‌کننده خمس به طور اختیاری فرد صاحب درآمد و یا خانوار است که در این صورت سرپرست خانوار مسئولیت پرداخت را به عهده خواهد داشت.

۵. مصارف خمس

از آنجا که مصرف خمس به منظور تأمین اجتماعی مبتنی بر این بحث است لذا ما در اینجا به مبانی فقها در این مورد می‌پردازیم. حدود بیست نظر فقهی در خصوص مصرف خمس در زمان غیبت در میان فقهای شیعه وجود دارد.

شیخ مفید دو علت برای این اختلاف آراء ذکر می‌کند یکی فقدان دلیل روشن و دیگری اهمیتی است که تصرف در اموال و حقوق دیگران از نظر عقل و نقل دارد.

یکی از دقیق‌ترین اقوال در این باب قول امام خمینی در این باره است که می‌فرماید: خمس در صورت عدم وجود حکومت اسلامی در اختیار فقهای جامع‌الشرایط قرار گرفته و در صورت تشکیل حکومت اسلامی در اختیار حاکم اسلامی است.

مبنای اقوال دیگر این است: از آنجا که خمس ملک شخص امام است لذا باید یا آن را حفظ کرده و به مالک اصلی رساند، یا صدقه داد، یا در جهت رضایت مالک مصرف کرد. بنابراین، دلیلی وجود ندارد که فقیه بر خمس نیز ولایت داشته باشد و به همین خاطر مشهور فقها به توجیهاات غیر قابل قبولی روی آورده‌اند. بعضی از آنها ادعا کرده‌اند که امام نسبت به مصرف سهم خود برای حفظ حوزه‌های علمیه و غیر آن رضایت داده‌اند. سؤال اصلی این است که چگونه آنان چنین علمی را بدست آورده‌اند؟ آیا احتمال این وجود ندارد که از نظر امام معصوم (عج) سهم ایشان در جهات دیگر ارجحیت داشته باشد؟ مثل اینکه آن را برای رد کتب

گمراه کننده مسلمانان به ویژه جوانان یا برای دفاع از کیان اسلام هزینه کنند و با فرض اینکه فقیهی چنین علمی را داشته باشد باید دریافت کننده و مصرف کننده چنین اطمینانی را کسب کند زیرا این مطلب ارتباطی به مسئله تقلید ندارد.

سپس با اشاره به اختیارات گسترده ولایت فقیه می‌فرماید: «با تأمل بر ادله ارائه شده، فقیه در زمان غیبت بر همان اموری ولایت دارد که امام علیه السلام ولایت داشته است که از آن جمله خمس است بدون اینکه فرقی بین سهم امام و سهم سادات وجود داشته و بلکه برانفال و فیه نیز ولایت دارد. بنابراین در این نظریه گروههای سه گانه سادات (یتیمان، مساکین و در راه ماندگان) موارد مصرف خمس هستند چنانکه دیدگاه صاحب نظریه این است و شبهه‌ای وجود ندارد در اینکه سادات از موارد مصرف خمس بوده نه اینکه مالک جمیع سهام سه گانه باشند زیرا فقر شرط گرفتن خمس است و منظور از فقر نداشتن هزینه متعارف سالانه است و به عبارت دیگر این که بر والی واجب است هزینه سال سادات را از سهام سه گانه تأمین کند بنابراین اگر مازاد بر هزینه چیزی باقی مانده باشد از آن والی بوده و اگر کم باشد والی بایستی از سایر درآمدهای بیت‌المال جبران کند.^{۲۱}»

بنابراین، یکی از مصارف مهم خمس و بلکه براساس آیه ۴۱ سوره انفال که ملاک مصرف آن را احتیاج بر می‌شمرد، رفع نیاز نیازمندان جامعه اسلامی است که امروزه به عنوان تأمین اجتماعی شناخته می‌شود.

۶. روشهای برآورد پایه خمس

در ادبیات مالی اقتصاد، روشهای متفاوتی برای تخمین مالیات یک کشور و اثرات درآمدی آن وجود دارد که ما از این روشها برای برآورد پایه خمس و خمس در ایران استفاده می‌کنیم. اهم این روشها عبارتند از: روش مدل‌های کلان اقتصادی، مدل‌های سری زمانی، و مدل‌های شبیه‌سازی خرد.

۶-۱. مدل‌های کلان اقتصادی

این روش، به خاطر اهداف پیش بینی، در اغلب کشورهای توسعه یافته از اواخر دهه ۱۹۵۰ به

۱. السید روح‌الله الموسوی الخمینی، همان مأخذ، صص ۴۸۹-۹۰.

۲. حسینعلی المنتظری، الخمس، منشورات دارالفکر، قم، چاپ سوم، ۱۴۱۲ قمری، صص ۲۶۶-۸۰.

بعد گسترش یافت. اگرچه این روش دارای مزایایی است ولی استفاده آن در تخمین‌هایی برای کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه محدودیت‌هایی را به همراه دارد که عبارتند از: الف، در بسیاری از کشورها اطلاعات کافی (یا به اندازه کافی معتبر) وجود ندارد تا بتوان براساس آن مدل‌های تفصیلی اقتصاد کلان را که شامل توابع درآمد مالیاتی انفرادی هستند تخمین زد. ب، درآمدهای ناشی از مالیاتهای مشخص (نظیر مالیات بر ثروت، عایدات سرمایه و انتقال سرمایه) ممکن است در عمل کاملاً وابسته به متغیرهایی نباشند که در پیش‌بینی اقتصاد کلان سنتی^۱ وارد می‌شوند. ج، این روش همچنین موجب می‌شود تا پیش‌بینی درآمد تنها به تعداد اندکی از متغیرهای کلان وابسته باشد.^۲

۲-۶. مدل‌های سری زمانی

این روش نیز متکی بر دوره‌ای انتخابی از اقتصاد بوده که ساختار اقتصادی و سیاست‌های مالیاتی دولت نسبتاً پایدار^۳ بوده و دوره مذکور باید به اندازه کافی طولانی باشد تا تعداد حداقلی از مشاهدات، که برای برآورد مدل‌های سری زمانی یک متغیر لازم است، فراهم آید. اطلاعات آماری و مشاهدات نشان می‌دهد که هیچ یک از دو مقدمه مذکور در ایران فراهم نیست و لذا این مدل نیز برای تخمین خمس در ایران کاربرد ندارد.

۳-۶. مدل‌های شبیه سازی خرد^۴

این روش توسط اورکات^۵ و همکارانش گسترش یافت. استدلال آنان مبتنی بر این بود که اغلب مدل‌های اقتصاد سنجی به جمعی سازی نیاز دارند. و این امر سبب کاهش دقت این مدل‌ها می‌شود. مشکل دیگر این مدل در جمع آوری اطلاعات آماری از پرونده‌های مؤدیان مالیاتی است که؛ این پرونده‌ها باید حاوی اطلاعات کافی درباره وضعیت شغلی (نوع فعالیت، میزان ساعات کار، درآمدها،...) و جمعیتی (سن، جنس و...) و غیر آن باشد تا بتوان اطلاعات لازم برای شبیه سازی خرد یک مدل را از مجموعه‌های آماری که از طرف نهادهای دولتی و خصوصی تهیه می‌شود به دست آورد. در صورتی که اطلاعات دقیق و صحیحی از پرونده مؤدیان

1. Conventional

۲. نک: محمدتقی گیلک حکیم‌آبادی، امکان جایگزینی مالیات بر درآمد با خمس و تبیین آثار آن بر برخی متغیرهای اقتصاد کلان، ۱۳۷۹، ص ۱۳۷.

3. Stable

4. Microsimulation

5. Orcutt

مالیاتی یک کشور بتوان به دست آورد می توان از این مدل در فرایند پیش بینی درآمد و مالیات نیز استفاده کرد. مشکلات و ظرافتهای دیگری نیز در این نوع مدلها وجود دارد که به دلیل وجود این دو در کاربردهای اقتصاد سنجی این مدلها از ذکر آنها صرف نظر می کنیم.^۱

۷. محاسبه خمس در ایران

آنجا که می توان با روشهایی از ضرایب خطا در روش سوّم (روش شبیه سازی خرد) کاهش داد، مناسب ترین روش برای محاسبه خمس در ایران از نظر وجود اطلاعات مورد نیاز همین روش است، لذا از این روش برای محاسبه پایه خمس و مقدار خمس در ایران استفاده می کنیم.

گفته شد که خمس به تمامی فعالیتها و اشخاص به طور یکنواخت تعلق می گیرد. لذا برای تمامی فعالیتها و طبقات شغلی و درآمدی از یک مدل مشابه استفاده می شود. در مباحث سابق گفته شد که خمس بر مازاد درآمد خانوار نسبت به هزینه سالانه زندگی تعلق می گیرد بنابراین برای برآورد خمس یک خانوار از مدل زیر استفاده می شود:

$$K_i = \tau (Y_i - C_i) \quad (\text{رابطه ۱})$$

که در این رابطه (K_i) میزان خمس خانوار i ام در یک سال، (Y_i) درآمد خانوار i ام و (C_i) هزینه مورد عفو در باب خمس برای خانوار i ام و (τ) نرخ نهائی خمس معادل $0/2$ است. با فرض اینکه خانوارها بدهی خود را در موعد مقرر پرداخت کنند، مدل تعمیم یافته آن برای کل کشور به صورت رابطه (۲) خواهد بود:

$$K = \sum_{i=1}^n \tau (Y_i - C_i)$$

$$K = \tau \sum_{i=1}^n (Y_i - C_i) \quad (\text{رابطه ۲})$$

در این رابطه K مجموع خمس خانوارها در یک سال و n تعداد خانوارهای ایرانی در سال مورد نظر است.

قابل ذکر است خانوارهایی مشمول حکم وجوب خمس می شوند که درآمد سالانه آنها

۱. حسینعلی المنتظری، الخمس، منشورات دارالفکر، قم، چاپ سوّم، ۱۴۱۲ قمری، ص ۱۴۰.

بیشتر از هزینه‌های آنان است^۱ که به صورت ریاضی می‌توان آن را بدین صورت نشان داد:

$$K = \tau \sum_{i=1}^n (Y_i - C_i) \quad Y_i > C_i \quad (\text{رابطه ۳})$$

برآورد مدل فوق مستلزم اطلاعات گسترده در سطح خرد از درآمد و هزینه خانوارها است که به سبب عدم دسترسی به اطلاعات در سطح خرد - براساس آمار مربوط به درآمد خانوارها - مدل مذکور را با ارقام کلان جامعه و حساب‌های ملی تنظیم و برآورد می‌کنیم.

۸. جمع آوری ارقام حسابداری ملی

در حسابهای ملی، عموماً تولید ناخالص ملی^۲ از سه روش درآمدها، هزینه‌ها و ارزش افزوده برآورد و محاسبه می‌شود. در ایران عموماً از روش درآمدها برای محاسبه استفاده نمی‌شود و در روش دیگر محاسبات به صورت بخشی انجام می‌پذیرد؛ یعنی کل اقتصاد به بخشهای کشاورزی، صنعت و معدن، نفت و گاز و خدمات تقسیم می‌شود که هر یک از بخشها به زیر بخشهایی تقسیم می‌شود مثلاً بخش کشاورزی شامل زیربخشهای زراعت، دامپروری و شکار، جنگلداری و ماهیگیری است.

در اقتصاد کلان برای محاسبه درآمد ملی از طریق حساب‌های ملی، بعد از محاسبه تولید ناخالص ملی، استهلاک سرمایه و مالیات غیر مستقیم را از آن کسر می‌کنند که به باقی‌مانده آن درآمد ملی اطلاق می‌شود. یعنی:

$$\text{درآمد ملی} = \text{مالیات غیر مستقیم} - \text{هزینه استهلاک سرمایه} - \text{تولید ناخالص ملی} = \text{درآمد ملی} \quad (\text{رابطه ۴})$$

$$\text{مالیات مستقیم} - \text{درآمد ملی} = \text{درآمد قابل تصرف افراد} \quad (\text{رابطه ۵})$$

با کسر مالیات مستقیم از درآمد ملی، درآمد قابل تصرف افراد جامعه به دست می‌آید. ولی از آنجا که در اقتصاد ایران، دولت نیز به عنوان یک بنگاه عمل کرده و خود نیز به تولید کالا و

۱. مراد از هزینه‌ها در اینجا هزینه‌های معفو باب خمس است که بیشتر مورد بحث قرار گرفت و برای اختصار از اینجا به بعد فقط از لفظ «هزینه» یا «هزینه معفو» برای این معنی استفاده می‌کنیم.

2. Gross National Production

می‌پردازد و از طرف دیگر یکی از مهمترین سرمایه‌های ملی یعنی نفت نیز در اختیار آن قرار دارد طبیعتاً از طریق روابط معمول اقتصاد کلان نمی‌توان به درآمد قابل تصرف افراد رسید.

لذا برای رفع مشکل کم گوئی درآمد از جانب خانوارها، بعد از محاسبه درآمد قابل تصرف افراد در هر سال؛ آن را بین گروه‌های مختلف درآمدی و هزینه‌ای توزیع می‌نمائیم. برای محاسبه درآمد قابل تصرف خانوارها که مشمول خمس می‌شود با توجه به مطالب نظری طرح شده، ابتدا تولید ناخالص ملی را برای هر سال از حساب‌های ملی استخراج کرده و سپس درآمد قابل تصرف افراد را برای همان سال از رابطه (۵) استخراج می‌نمائیم از آنجا که هزینه استهلاک سرمایه از جمله هزینه‌های معفو باب خمس است می‌توان آن را از تولید ناخالص ملی کسر کرد. قدم بعدی تفکیک سهم دولت از درآمد ملی است که از طریق جمع مجموع درآمدهای دولت به دست می‌آید، ولی برای پرهیز از محاسبه مجدد، باید مالیات غیر مستقیم را از مجموع درآمدهای دولت در هر سال کسر کرد.

اگرچه طبق روابط طرح شده می‌توان از تولید ناخالص ملی به تولید خالص ملی و از آنجا به درآمد قابل تصرف افراد رسید، ولی از آنجا که مالیات غیر مستقیم در مجموع درآمدهای دولت لحاظ شده است محاسبات را با تغییری جزئی انجام می‌دهیم بدین صورت که در ابتدا مالیات غیر مستقیم را از تولید ناخالص ملی کسر، بلکه این نوع مالیات را در مجموعه درآمدهای دولت می‌گنجانیم. از آنجا که هزینه استهلاک سرمایه در باب خمس از جمله هزینه‌های معفو است پس این هزینه را نیز جزء هزینه‌های خانوار حساب کرده و در حساب هزینه‌های خانوار می‌گنجانیم. در مورد کم کردن هزینه استهلاک باید متذکر شد که این هزینه مشتمل بر هزینه‌های بخش عمومی (دولتی) و خصوصی است، و برای تفکیک این دو از یکدیگر و کسر کردن هزینه استهلاک بخش خصوصی باید آمار مربوط به هزینه استهلاک بخش خصوصی را از حساب‌های ملی استخراج کرده و محاسبه کرد ولی متأسفانه در حساب‌های ملی ردیفی برای این عنوان وجود ندارد، لذا برای هر سال نسبت تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کل را محاسبه کرده و همین نسبت را در هزینه استهلاک سرمایه در هر سال اعمال می‌نمائیم که بدین ترتیب مقدار هزینه استهلاک سرمایه بخش خصوصی با تقریب به دست می‌آید.

در مباحث قبل بیان شد درآمدهای دولت نیز متعلق خمس نمی‌باشد^۱ بنابراین، برای محاسبه درآمد قابل تصرف افراد مجموع درآمدهای دولت در سالهای مختلف را از طریق حساب مجموع دریافتی‌های دولت استخراج و محاسبه کرده و آن را از درآمد ملی کسر می‌نمائیم. در جداول حساب‌های ملی مجموع دریافتیهای قطعی دولت از هفت بخش به شرح زیر تشکیل می‌شود: درآمدهای مالیاتی، درآمد نفت و گاز، درآمدهای حاصل از انحصارات و مالکیت دولت، درآمدهای حاصل از فروش کالا و خدمات، حق بیمه و کمکهای دریافتی، اصل و بهره وام‌ها و سود حاصل از سرمایه‌گذاری در داخل و خارج کشور و سایر منابع تأمین اعتبار.

۹. پایه و مقدار خمس کل کشور

با در اختیار داشتن و محاسبه متغیرهای عمده یعنی تولید ناخالص ملی، استهلاک سرمایه ثابت بخش خصوصی، درآمدهای دولت و هزینه مصرفی بخش خصوصی می‌توان پایه خمس را برای هر سال محاسبه کرد و با محاسبه پایه خمس و ضرب آن در نرخ نهائی خمس (۰/۲) مقدار خمس کشور در هر سال به دست می‌آید. نماد ریاضی روابط بالا به صورت زیر است:

$$Yd = GNP - (IPK + IRE + GR) \quad (\text{رابطه ۶})$$

در رابطه بالا به ترتیب درآمد قابل تصرف بخش خصوصی (خانوارها)، (GNP) تولید ناخالص ملی به قیمت بازار، (IPK) سود احتسابی، (IRE) اجاره احتسابی و (GR) مجموع درآمدهای دولت است.

برای به دست آوردن پایه خمس نیز از رابطه زیر استفاده می‌کنیم:

$$BK = Yd - C \quad (\text{رابطه ۷})$$

که در این رابطه (BK) پایه خمس، (Yd) درآمد قابل تصرف بخش خصوصی و (C) هزینه‌های معفو باب خمس بخش خصوصی است.

حال برای محاسبه خمس خواهیم داشت:

$$K = 0/2 (BK) \quad (\text{رابطه ۸})$$

که (K) نشان دهنده خمس لازم‌الاداء در هر سال است. ارقام مربوط به روابط بالا در جدول (۱) آمده است.

۱. زیرا خمس به عنوان یک تکلیف شرعی متوجه افراد بوده و شخصیت‌های حقوقی مشمول خمس نمی‌باشند.

جدول ۱. حسابداری ملی مربوط به پایه خمس و بدهی خمس (به قیمت جاری)

ارقام به میلیارد ریال

سال	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵
تولید ناخالص ملی به قیمت بازار	۱۶۲۰۸/۲	۱۹۹۰۸/۷	۲۹۱۸۷/۷	۳۷۵۵/۴	۳۶۳۸/۲	۵۰۵۶/۹	۶۶۳۵/۹	۹۱۱۲۴/۶	۱۲۵۳۶۶/۶	۱۸۳۳۱۵/۵	۲۳۶۳۳۴/۴
کسر می شود:											
اجاره احتسابی ^۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
سود احتسابی ^۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مجموع درآمدهای دولت ^۳	۱۹۸۰/۶	۲۲۳۳/۰	۲۴۸۸/۱	۳۵۳۳/۹	۶۰۳۰/۱	۷۵۶۸/۷	۱۰۶۸۳/۰	۲۱۱۱۹/۶	۲۵۳۰/۵	۴۱۴۸۸/۰	۵۷۳۰۲/۳
درآمد ناخالص صرف بخش خصوصی	۱۲۲۷۷/۶	۱۷۳۳۶/۷	۱۹۶۹۹/۶	۲۴۰۳۱/۵	۳۰۳۵۰/۱	۳۳۰۰۱/۲	۵۵۷۱۲/۹	۷۰۰۰۵/۰	۹۵۸۲۶/۱	۱۴۲۸۱۷/۵	۱۷۸۸۳۷/۱
کسر می شود:											
مزینه مصرفی بخش خصوصی	۱۰۳۳۸/۷	۱۲۲۲۵/۵	۱۴۹۰۵/۵	۱۸۴۴۸/۱	۲۴۰۷۰/۷	۳۱۶۹۶/۷	۴۱۱۸۶/۷	۵۱۴۳۳/۳	۷۱۹۲۷/۹	۱۰۰۴۳۱۱/۶	۱۴۰۵۱۴/۲
استهلاک کسرها به بخش خصوصی	۱۲۹۰/۶	۱۶۹۳/۴	۱۹۵۳/۶	۲۳۳۷/۲	۲۹۱۸	۴۶۲۸/۸	۵۸۵۲/۲	۸۵۶۵/۸	۱۰۰۳۸۵/۹	۱۶۶۶۵/۳	۱۹۷۷۳/۶
مجموع مزینه های مصرفی بخش خصوصی	۱۱۷۲۹/۳	۱۳۹۱۸/۹	۱۶۸۵۸/۱	۲۰۸۸۵/۳	۲۶۹۸۸/۷	۳۴۳۰۵/۵	۴۷۰۳۸/۹	۶۰۰۸۹/۱	۸۱۴۴۸/۸	۱۲۳۳۵۶/۹	۱۶۰۲۸۷/۸
پایه خمس	۲۴۸۸/۳	۳۵۱۷/۸	۳۵۶۸/۱	۲۸۲۰/۵	۳۱۶۶/۳	۶۶۹۵/۷	۸۶۷۴	۹۸۱۲/۸	۱۳۳۸۷/۳	۱۸۸۷۰/۶	۱۸۶۴۴/۳
خمس لازم الاجرا (بدهی خمس)	۴۹۹/۶	۷۰۳/۶	۵۶۸/۱	۶۹۹/۳	۶۶۸/۳	۳۳۳/۴	۱۳۳۹/۱	۲۰۶۳/۰	۲۶۷۷/۵	۳۷۳۲/۱	۳۲۲۸/۹

۱. آمار مربوط به آن در هزینه های مصرفی گنجانده شده است.
۲. آمار مربوط به آن در حساب های ملی وجود ندارد.
۳. از مجموع دریافت های دولت در سال منگور از حساب های ملی استخراج شده است.

مأخذ: مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵.

۱۰. توزیع خمس

با انجام محاسبات قبل، مقدار تقریبی و برابری خمس در سطح کلان طی سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ به دست آمد. ولی برای برآورد دقیق تر و محاسبه خمس برای طبقات مختلف درآمدی و مقایسه خمس برآوردی با خمس پرداخت شده خانوارها روش دیگری را باید پیمود. همچنانکه در روش شبیه سازی خرد عنوان شد محاسبه خمس برای یک خانوار این گونه محاسبه می شود:

$$K_i = \tau(Y_i - C_i) \quad (\text{رابطه ۱})$$

که در این رابطه (Y_i) درآمد خانوار i ام و (C_i) هزینه این خانوار است که مابه التفاوت این دو (حاصل داخل پرانتز) پایه خمس است. با ضرب پایه خمس در ضریب (τ) که برابر با $(0/2)$ است مقدار بدهی خمس خانوار i ام که برابر (K_i) است به دست می آید. محاسبه بدهی خمس برای کل خانوارها به صورت زیر است:

$$Y_i > C_i \quad K = \sum_{i=1}^n (Y_i - C_i)$$

$$K = \tau \sum_{i=1}^n (Y_i - C_i) \quad Y_i > C_i \quad (\text{رابطه ۳})$$

در این رابطه (n) تعداد خانوارهایی از جامعه است که درامدشان بیشتر از هزینه سالانه آنها است و (K) مقدار خمس کشور است.

چنانکه بیان شد این روش ارتباط تنگاتنگی با اطلاعات درآمد و هزینه خانوارها دارد، که در ایران اطلاعات نمونه‌ای در این مورد توسط مرکز آمار ایران و بانک مرکزی ایران جمع آوری و ارائه می شود ولی هر دو متغیر (درآمد و هزینه) با مشکل کم گوئی مواجه هستند و این مشکل در مورد درآمدها شدیدتر است. به علاوه اینکه نتایج حاصل از نمونه‌های این دو مرکز آماری کشور را به سختی می توان به تمام جامعه تعمیم داد. لذا باید به نحوی درآمدها و هزینه‌های بخش خصوصی که براساس حساب‌های ملی محاسبه شده است را در بین خانوارها توزیع کنیم با این روش پایه خمس و میزان بدهی خمس آنها را برآورد کنیم. یکی از مدل‌های معروف برای توزیع درآمد، توزیع پارتو^۱ است که ضمن بیان اجمالی مدل توزیع پارتو درآمدها و هزینه‌ها در سطح ملی را براساس آن بین خانوارها توزیع می نمائیم.

1- Pareto Distribution.

۱۱. ضریب جینی و توزیع درآمد و هزینه

توزیع درآمد شخصی هر جامعه به دو روش غیر پارامتری و پارامتری قابل مطالعه است.

- روش غیر پارامتری^۱ این روش تنها با استفاده از نقطه‌های نمونه (مشاهدات) صورت می‌گیرد. به عنوان مثال می‌توان از چند ضلعی لورنز^۲ و محاسبه ضریب جینی متناظر با آن نام برد.
- روش پارامتری در این روش نخست الگوی آماری ریاضی پدیده توزیع درآمد جامعه مورد مطالعه، کشف می‌شود و سپس بعد از به دست آوردن الگوی توزیع درآمد می‌توان انواع شاخصهای مورد نظر آن توزیع از قبیل شاخصهای مرکزی و پراکندگی، تابع جبری منحنی لورنز متناظر با الگو، شاخصهای نابرابری اقتصادی از قبیل ضریب جینی و شاخص اتکینسن و واریانسهای آنها را به دست آورد. برای کشف الگوی توزیع درآمد (هزینه، پس‌انداز و غیره) در هر جامعه توجه به ویژگی‌های زیر اهمیت دارد.

الف) بتوان پارامترهای آن را برآورد کرد.

ب) دارای کیفیت برازش خوبی باشد.

ج) پارامترهای آن قابل تفسیر باشد.

د) انعطاف‌پذیر باشد. (الگویی باشد که در بیشتر زمانها و مکانها صدق کند).

یکی از ساده‌ترین الگوهای مهم کاربردی مطرح شده در زمینه تحقیقات پارامتری توزیع درآمد شخصی الگوی پارتو است. اگر (y) درآمد (هزینه، پس‌انداز و غیره) و $F(y)$ فراوانی نسبی تجمعی واحدهای درآمدی (مثلاً خانوار) با درآمدی تا حد (y_0) در نظر گرفته شود، در این صورت قانون پارتو در توزیع درآمد بیان می‌دارد که در تمام مکانها و در تمام زمانها توزیع درآمد با فرمول تجربی زیر مشخص می‌شود.

$$R(y) = \left(\frac{y}{y_0}\right)^{-\alpha} \quad y > y_0 \quad (\text{رابطه ۹})$$

$$R(y) = 1 \quad y < y_0.$$

که $R(y) = 1 - F(y)$ نسبتی از صاحبان درآمد است که دارای درآمدی برابر با (y_0) یا بیشتر از آن هستند و (α) تقریباً برابر با $1/5$ است.

1. Non parametric method

2. Lorenz polygon.

تابع چگالی توزیع پارتو از دیفرانسیل گیری رابطه بالا نسبت به (y) به دست می آید.

$$f(y) = \alpha y^\alpha y^{-1-\alpha} \quad y \geq y_0$$

$$f(y) = 0 \quad y < y_0$$

(رابطه ۱۰)

که (y_0) عامل مقیاس و (α) پارامتر پارتو است.

توزیع پارتو تنها برای درآمدهای بسیار بالاتر از مُد^۱ معتبر است و امروزه نظر غالب این است که توزیع پارتو حداکثر برای توزیع ۵۰ درصد از جمعیت مناسب است، هر چند به نظر پارتو که قانون او برای تمام دامنه های درآمد صحیح است.^۲

به خاطر این ضعف در توزیع پارتو توصیه شده است از تابع توزیع دو طرفه پارتو^۳ استفاده گردد. تابع چگالی توزیع فوق به صورت زیر است.

$$f(y) = (1-k) \left(\frac{y}{y_0}\right)^\alpha \quad 0 < y < y_0$$

$$f(y) = 1 - k \left(\frac{y}{y_0}\right)^{-\alpha} \quad y > y_0$$

(رابطه ۱۱)

(y_0) سطح درآمدی است که در آن تابع چگالی تغییر علامت می دهد و (k) درصدی از جمعیت است که درآمدهای آن از (y_0) کمتر است و (α) پارامتر شکل دهنده توزیع پارتو دو طرفه محسوب می شود.

میانگین در تابع فوق برابر خواهد بود با:

$$\mu = A \frac{\alpha(\alpha-k)}{\alpha^2 - 1} \quad , \quad k = 1 - 2k$$

(رابطه ۱۲)

و تابع توزیع عبارت است از:

۱. مُد سطحی از درآمد است که حداکثر مقدار تابع چگالی را ایجاد می کند.

2. Kakwani, (1980), PP 14-16

3. Double- Pareto Distribution

$$L(p) = \begin{cases} \frac{(\alpha - 1)}{\alpha - 1 + 2k} (1-k)^{-1/\alpha} P^{1/\alpha + 1} & P \leq 1-k \\ 1 - \frac{\alpha + 1}{\alpha - 1 + 2k} k^{\frac{1}{\alpha}} \cdot (1-p)^{-\frac{1}{\alpha} + 1} & P > 1-k \end{cases} \quad (\text{رابطه ۱۳})$$

رابطه مابین ضریب جینی و پارامترهای تابع توزیع فوق برابر است با:

$$G = \frac{3\alpha}{4\alpha^2 - 1} - k^* \frac{(\alpha^2 - 1)}{(\alpha - k^*)(4\alpha^2 - 1)} \quad (\text{رابطه ۱۴})$$

در مطالعات تجربی ثابت شده است که تقریباً در مطلوب ترین حالت $k = \frac{1}{4}$ و در نتیجه $k^* = 0$ است. در این صورت روابط فوق به صورت زیر خلاصه می شوند.

$$G = \frac{3\alpha}{4\alpha^2 - 1} \quad (\text{رابطه ۱۵})$$

$$\frac{\alpha - 1}{2\alpha} (2P)^{\frac{1}{\alpha} + 1} \quad P \leq \frac{1}{4}$$

$$L(p) = 1 - \frac{\alpha + 1}{2\alpha} (2q)^{-\frac{1}{\alpha} + 1} \quad q = 1 - p, P > \frac{1}{4} \quad (\text{رابطه ۱۶})$$

با توجه به محاسبه ضریب جینی براساس آمار هزینه‌ها برای هر سال، پارامتر متناظر توزیع (α) را می توان محاسبه کرد. سپس با استفاده از تابع توزیع، سهم درآمد و مخارج مصرفی در دهک‌های مختلف هزینه‌ای یا درآمدی به صورت زیر قابل محاسبه خواهد بود.

$$\text{سهم مخارج مصرفی دهک اول} = L(p) = L(0.1)$$

$$\text{سهم مخارج مصرف دهک دوم} = L(0.2) - L(0.1) \quad (\text{رابطه ۱۷})$$

...

...

...

$$\text{سهم مخارج مصرفی دهک دهم} = L(1) - L(0.9) = 1 - L(0.9)$$

برای محاسبه ضریب جینی روابط مختلفی وجود دارد که یکی از روابط محاسبه ضریب جینی برای مخارج مصرفی رابطه زیر است:

$$G = 1 - \sum_{i=1}^n (P_i - P_{i-1})(y_i + y_{i-1}) \quad (\text{رابطه ۱۸})$$

رابطه دیگری که برای محاسبه ضریب جینی مورد استفاده واقع می‌شود به شرح زیر است:

$$G = 1 + \frac{1}{n} - \frac{2}{n^2 \bar{Y}} (Y_1 + 2Y_2 + 3Y_3 + \dots + nY_n) \quad (\text{رابطه ۱۹})$$

در رابطه فوق (Y_1) شاخص رفاه (هزینه سرانه) گروه صدم یعنی مرفه‌ترین گروه جامعه و (Y_n) شاخص رفاه گروه یکم یا فقیرترین گروه جامعه است.

در این رابطه (n) تعداد گروه‌های درآمدی متساوی الجمعیت جامعه، (Y) هزینه سرانه خانوار و (\bar{Y}) متوسط هزینه سرانه در یک سال است. از آنجا که این رابطه توسط مرکز آمار ایران برای محاسبه ضریب جینی در ایران برای سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ مورد استفاده واقع شده است و این مرکز نمونه‌های جمع‌آوری شده را به ۱۰۰ گروه هزینه‌ای تقسیم کرده است، مقادیر ضریب جینی برآورد شده توسط این مرکز از دقت بیشتری برخوردار است.^۱

لذا، در این تحقیق از این مقادیر برای توزیع درآمد ملی و هزینه مصرفی بخش خصوصی استفاده می‌نمائیم. با احتساب $K = \frac{1}{p}$ مقدار پارامتر (α) را نیز برای سالهای متفاوت محاسبه می‌نمائیم. جدول (۲) مقادیر ضریب جینی (G) و پارامتر (α) متناظر با آن را برای هر سال نشان می‌دهد.

حال براساس (α) محاسبه شده برای هر سال، مقدار $L(p)$ (سهم هر یک از درآمدهای) متناظر؛ با آن سال را محاسبه کرده و با توجه به مقدار آن، مقدار هزینه ریالی متوسط خانوار هر یک از دهک‌های درآمدی در هر سال را با توزیع هزینه معفو بخش خصوصی از حسابهای ملی به دست می‌آوریم.^۲

۱. مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی بودجه خانوار شهری، ۱۳۶۵-۱۳۶۵، ص ۱۰۷
 ۲. علت توزیع هزینه معفو بخش خصوصی بین دهک‌های مختلف درآمدی مشکل کم‌گرونی خانوارها در هزینه‌های اظهار شده است.

جدول ۲. ضریب جینی و مقدار (α) متناظر با آن		
سال	ضریب جینی ۱G	مقدار α در صورتی که $K = \frac{1}{p}$ باشد
۱۳۶۵	۰/۴۸۶۴	۱/۶۸۹
۱۳۶۶	۰/۴۶۲۳	۱/۷۶۴
۱۳۶۷	۰/۴۶۴۴	۱/۷۵۷
۱۳۶۸	۰/۴۵۱۸	۱/۷۹۹
۱۳۶۹	۰/۴۳۹۴	۱/۸۴۳
۱۳۷۰	۰/۴۵۹۲	۱/۷۷۴
۱۳۷۱	۰/۴۵۶۰	۱/۷۸۵
۱۳۷۲	۰/۴۳۷۵	۱/۸۴۹
۱۳۷۳	۰/۴۵۰۱	۱/۸۰۵
۱۳۷۴	۰/۴۴۷۷	۱/۸۱۳
۱۳۷۵	۰/۴۵۸۸	۱/۷۷۶

مأخذ: ستون دوم، مرکز آمار ایران؛ اندازه شاخص‌های نابرابری فقر و توزیع درآمد در ایران، سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵، مهرماه ۱۳۷۷ و ستون سوم بر اساس رابطه ۱۴ محاسبه شده است.

۱۲. برآورد نسبت‌های هزینه

برآورد نسبت هزینه هر یک از دهک‌های مختلف درآمدی از هزینه کل معفو که از حساب‌های ملی استخراج شده بود، مشکل ساز نمی‌باشد زیرا براساس روند ارائه شده ابتداءً هزینه معفو باب خمس را که در هر سال به دست آمده با توجه به ضریب جینی (G) و (α) متناظر با آن و $I(p)$ ، بین دهک‌های مختلف درآمدی توزیع می‌کنیم. سپس نسبت هزینه هر یک از دهک‌های درآمدی به کل هزینه معفو استخراج شده از حساب‌های ملی را محاسبه می‌نمائیم. آنگاه بر اساس سهم هر یک از دهک‌ها می‌توان مقدار ریالی هر یک از دهک‌های مختلف هزینه‌ای (درآمدی) از هزینه کل را به دست آورد. ارقام مربوط در جدول (۳) و (۴) آمده است.^۱

۱. به منظور مقایسه این دو روش و بررسی تفاوت نسبت هزینه هر یک از دهک‌های مختلف در طی این ۱۱ سال و توضیحات کافی در رابطه با آن نک: علی باقری و سید ضیاء‌الدین کیهان‌الحسینی، تأمین اجتماعی در ایران با تکیه بر منابع مالی اسلام، مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.

جدول ۳. نسبت هزینه سالانه برآوردی هر دهک درآمدی به هزینه کل طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵

ارقام به درصد

سال	دهک	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵
اول		۱/۵۸	۱/۷۴	۱/۷۲	۱/۸۲	۱/۹۱	۱/۷۶	۱/۷۹	۱/۹۲	۱/۸۳	۱/۸۵	۱/۷۶
دوم		۳/۱۷	۳/۴۱	۳/۳۹	۳/۵۲	۳/۶۵	۳/۴۵	۳/۴۸	۳/۶۷	۳/۵۴	۳/۵۷	۳/۴۵
سوم		۴/۳۱	۴/۵۷	۴/۵۵	۴/۶۹	۴/۸۴	۴/۶۱	۴/۶۵	۴/۸۶	۴/۷۱	۴/۷۴	۴/۶۱
چهارم		۵/۲۶	۵/۵۴	۵/۵۲	۵/۶۶	۵/۸۱	۵/۵۸	۵/۶۱	۵/۸۳	۵/۶۸	۵/۷۱	۵/۵۸
پنجم		۶/۱۰	۶/۳۹	۶/۳۷	۶/۵۱	۶/۶۶	۶/۴۲	۶/۴۶	۶/۶۸	۶/۵۳	۶/۵۶	۶/۴۳
ششم		۶/۹۳	۷/۲۲	۷/۱۹	۷/۳۴	۷/۴۸	۷/۲۵	۷/۲۹	۷/۵۰	۷/۳۶	۷/۳۹	۷/۲۶
هفتم		۸/۰۵	۸/۳۳	۸/۳۱	۸/۴۵	۸/۵۹	۸/۳۷	۸/۴۱	۸/۶۱	۸/۴۷	۸/۵۰	۸/۳۷
هشتم		۹/۸۶	۱۰/۱۱	۱۰/۱۰	۱۰/۲۲	۱۰/۳۳	۱۰/۱۴	۱۰/۱۸	۱۰/۳۵	۱۰/۲۳	۱۰/۲۶	۱۰/۱۵
نهم		۱۳/۴۹	۱۳/۶۶	۱۳/۶۵	۱۳/۷۲	۱۳/۷۸	۱۳/۶۸	۱۳/۷۰	۱۳/۷۹	۱۳/۷۳	۱۳/۷۴	۱۳/۶۸
دهم		۳۹/۲۶	۳۹/۰۲	۳۹/۲۱	۳۸/۰۶	۳۶/۹۵	۳۸/۷۳	۳۸/۴۴	۳۶/۷۸	۳۷/۹۱	۳۷/۶۹	۳۸/۶۷

مأخذ: بر اساس دو رابطه ۱۳ و ۱۶ محاسبه شده است.

جدول ۴. متوسط هزينه سالانه برآوردی هر دهک درآمدی در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قيمت جاری)

ارقام به ريال

سال	دهک											
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم	دهم	
۱۳۷۵	۷۸۲۸/۰۶	۲۲۸۷/۸۰	۱۵۰۷/۱۹	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۷	۱۳۶۶	۱۳۶۵
	۵۵۲۹/۲۲	۴۴۱۸/۴۲	۲۹۱۸/۵۹	۲۲۱۰/۹۱	۱۶۳۶/۲۳	۱۲۵۰/۸۸	۹۸۶/۳۵	۷۳۵/۶۲	۵۷۱/۸۹	۴۸۰/۳۹	۲۴۴/۷۷	۱۸۴/۷۴
	۷۳۹۴/۶۷	۵۸۷۴/۰۵	۳۸۸۵/۱۳	۲۹۲۳/۰۹	۲۱۸۵/۰۰	۱۶۷۳/۲۷	۱۳۰۵/۲۹	۹۸۰/۱۳	۷۶۷/۱۲	۶۴۲/۶۶	۷۷۹/۵۵	۵۰۴/۹۲
	۸۹۴۴/۸۸	۷۰۷۷/۶۳	۴۶۸۵/۱۷	۳۵۰۹/۲۱	۲۶۴۰/۴۵	۲۰۲۴/۳۳	۱۵۶۸/۰۹	۱۱۸۲/۶۸	۹۲۹/۷۶	۷۷۹/۵۵	۶۱۶/۶۶	۶۱۶/۶۶
	۱۰۱۰۳/۴۰	۸۱۳۲/۶۲	۵۲۸۶/۹۷	۴۰۲۱/۳۳	۳۰۴۰/۷۱	۲۳۳۳/۱۶	۱۷۹۷/۸۵	۱۳۶۰/۴۵	۱۰۷۳/۰۶	۸۹۹/۲۱	۷۱۵/۷۷	۷۱۵/۷۷
	۱۱۶۳۴/۴۳	۹۱۵۵/۷۶	۶۰۶۸/۰۰	۴۵۱۶/۷۱	۳۴۲۹/۶۹	۲۶۳۳/۵۲	۲۰۲۰/۲۰	۱۵۳۳/۰۲	۱۲۱۲/۶۲	۱۰۱۵/۶۸	۸۱۲/۸۱	۸۱۲/۸۱
	۱۳۴۱۹/۵۵	۱۰۵۲۹/۲۵	۶۹۸۲/۷۸	۵۱۷۹/۹۹	۳۹۵۲/۱۷	۳۰۳۷/۹۲	۲۳۱۸/۰۶	۱۷۶۴/۹۴	۱۴۰۰/۷۶	۱۱۷۲/۶۱	۹۴۴/۳۵	۹۴۴/۳۵
	۱۶۲۶۷/۴۲	۱۲۷۱۲/۶۱	۸۴۳۸/۰۹	۶۲۳۰/۸۸	۴۷۸۷/۰۳	۳۶۸۳/۱۵	۲۷۹۰/۲۸	۲۱۴۴/۰۹	۱۷۰۱/۴۴	۱۴۲۳/۲۴	۱۱۵۶/۰۴	۱۱۵۶/۰۴
	۲۱۹۲۳/۱۹	۱۷۰۳۲/۱۹	۱۱۳۲۰/۶۶	۸۲۹۹/۵۷	۶۴۴۳/۸۳	۴۹۶۶/۸۴	۳۳۲۰/۷۱	۲۸۶۵/۸۹	۲۳۰۱/۱۶	۱۹۲۲/۶۴	۱۵۸۲/۷۳	۱۵۸۲/۷۳
	۶۲۰۲۸/۹۶	۴۶۷۱۶/۵۶	۳۱۲۵۶/۲۲	۲۲۱۳۹/۴۷	۱۸۰۸۳/۵۱	۱۴۰۶۲/۹۲	۹۹۷۶/۵۳	۷۹۴۹/۸۲	۶۶۱۰/۵۷	۵۴۹۰/۸۸	۴۸۳۹/۱۶	۴۸۳۹/۱۶

مأخذ: بر اساس دو رابطه ۱۳ و ۱۶ و میزان هزينه مصرفی بخش خصوصي (سالنامه آماری کل کشور سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵) محاسبه شده است.

سپس بر اساس آمار جمعیت کشور که در دو سر شماری عمومی نفوس و مسکن، که در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ انجام شده است، و ارقام مربوط به متوسط بُعد خانوار می‌توان تعداد خانوارهای کشور در هر سال را محاسبه کرده و با تقسیم هزینه بخش خصوصی در هر دهک درآمدی در سطح کشور بر تعداد خانوارها در هر دهک درآمدی، ارقام مربوط به هزینه برآوردی متوسط یک خانوار در هر دهک درآمدی به دست می‌آید که ارقام آن در جدول (۵) ارائه شده است. نتایج محاسبات نشان می‌دهد:

۱. ۴۰ درصد اول درآمدی جامعه تنها از ۱۵ درصد مصرف کل برخوردار هستند و ۲۰ درصد بالای درآمدی تقریباً ۵۰ درصد مصرف کل را به خود اختصاص داده‌اند.
۲. عدم اختلاف زیاد بین نسبت مصرف هر دهک درآمدی از هزینه‌های اظهار شده با هزینه‌های برآوردی نشان دهنده صحت محاسبات انجام شده برای توزیع مصرف معفو در سطح ملی براساس توزیع دو طرفه پرتو در بین دهک‌های درآمدی است.^۱
۳. ثبات نسبت‌های هزینه‌های برآوردی هر دهک درآمدی در طی ۱۱ سال دلیل دیگری بر صحت نسبی محاسبات انجام شده است. مثلاً برای دهک اول درآمدی این نسبت بین ۱/۹۲۴ درصد در سال ۱۳۷۲ و ۱/۵۷۵ درصد در سال ۱۳۶۵ در تغییر است و برای طبقه دهم درآمدی دامنه تغییرات بین ۳۶/۷۸ درصد در سال ۱۳۷۲ و ۴۱/۲۶ درصد در سال ۱۳۶۵ است.

۱۳. توزیع درآمد

بعد از برآورد مصرف معفو باب خمس در سطح ملی و توزیع آن بین دهک‌های مختلف درآمدی و محاسبه متوسط هزینه سالانه یک خانوار ایرانی در هر دهک درآمدی در طی سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵، به توزیع درآمد قابل تصرف خانوارها در سطح ملی بین گروه‌های درآمدی در سالهای متفاوت می‌پردازیم. همان‌طور که بیان شد بهترین رابطه برای توزیع درآمد، توزیع دو طرفه پرتو است که توزیع هزینه برآوردی براساس آن محاسبه شد. حال براساس ضریب جینی ارائه شده توسط مرکز آمار ایران برای هر سال، محاسبه توزیع درآمد قابل تصرف خانوارها (درآمد ملی بعد از کسر درآمدهای دولت) را به صورت برآوردی در بین دهک‌های درآمدی در طی ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵، انجام می‌دهیم.

۱. علی باقری و سیدضیاءالدین کیا، الحسینی، همان مأخذ.

جدول ۵. متوسط هزینه سالانه برآورد یک خانوار ایرانی در هر دهک درآمدی
سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به ریال

سال	دهک	
	اول	دوم
۱۳۶۵	۱۹۰۴۳۳	۳۸۳۵۶۴
۱۳۶۶	۲۴۶۱۲۷	۴۸۳۰۵۷
۱۳۶۷	۳۸۱۷۳۳	۵۵۴۲۰۶
۱۳۶۸	۳۵۸۷۲۰	۶۹۵۹۵۲
۱۳۶۹	۴۸۵۵۱۹	۹۲۹۰۱۳
۱۳۷۰	۵۹۵۵۵۶	۱۱۶۵۲۹۱
۱۳۷۱	۷۵۹۴۱۹	۱۴۸۰۱۹۹
۱۳۷۲	۱۰۱۳۳۶۸	۱۹۳۴۸۷۶
۱۳۷۳	۱۲۸۷۸۱۰	۲۴۹۳۷۸۰
۱۳۷۴	۱۹۴۱۷۹۶	۳۷۵۰۱۷۹
۱۳۷۵	۲۳۱۷۴۲۹	۴۱۹۸۶۶۲
۱۳۷۶	۳۰۷۱۰۹۲	۴۰۰۳۲۳۰
۱۳۷۷	۳۲۸۸۶۵۱	۴۶۰۲۸۸۰
۱۳۷۸	۳۵۱۹۲۷۴	۵۱۸۴۷۷۹
۱۳۷۹	۳۱۰۲۶۶۶	۵۸۳۲۳۷۷
۱۳۸۰	۲۸۳۰۰۴۴	۶۶۲۶۶۱۳
۱۳۸۱	۲۶۲۸۲۴۱	۷۲۰۹۸۹۵
۱۳۸۲	۲۲۳۸۲۲۷	۷۷۰۲۸۹۹
۱۳۸۳	۲۲۳۰۰۰۳	۸۳۳۳۳۳۷
۱۳۸۴	۲۲۳۰۰۰۳	۹۷۳۳۳۳۷
۱۳۸۵	۲۲۳۰۰۰۳	۱۱۱۸۸۸۹۷
۱۳۸۶	۲۲۳۰۰۰۳	۱۲۸۷۰۷۹
۱۳۸۷	۲۲۳۰۰۰۳	۱۴۷۷۰۸۶
۱۳۸۸	۲۲۳۰۰۰۳	۱۶۹۳۵۰۷
۱۳۸۹	۲۲۳۰۰۰۳	۱۹۰۲۹۵۵
۱۳۹۰	۲۲۳۰۰۰۳	۲۱۸۳۵۲۹
۱۳۹۱	۲۲۳۰۰۰۳	۲۴۵۳۳۱۹
۱۳۹۲	۲۲۳۰۰۰۳	۲۸۳۰۰۴۴
۱۳۹۳	۲۲۳۰۰۰۳	۳۱۰۲۶۶۶
۱۳۹۴	۲۲۳۰۰۰۳	۳۵۱۹۲۷۴
۱۳۹۵	۲۲۳۰۰۰۳	۳۸۱۷۳۳۳
۱۳۹۶	۲۲۳۰۰۰۳	۴۱۰۲۶۶۶
۱۳۹۷	۲۲۳۰۰۰۳	۴۳۰۰۴۴
۱۳۹۸	۲۲۳۰۰۰۳	۴۵۱۹۲۷۴
۱۳۹۹	۲۲۳۰۰۰۳	۴۷۰۲۸۹۹
۱۴۰۰	۲۲۳۰۰۰۳	۴۹۳۳۳۳۷
۱۴۰۱	۲۲۳۰۰۰۳	۵۱۸۴۷۷۹
۱۴۰۲	۲۲۳۰۰۰۳	۵۴۹۳۷۸۰
۱۴۰۳	۲۲۳۰۰۰۳	۵۸۳۲۳۷۷
۱۴۰۴	۲۲۳۰۰۰۳	۶۱۰۲۶۶۶
۱۴۰۵	۲۲۳۰۰۰۳	۶۳۰۰۴۴
۱۴۰۶	۲۲۳۰۰۰۳	۶۶۲۶۶۱۳
۱۴۰۷	۲۲۳۰۰۰۳	۶۹۵۵۵۵۶
۱۴۰۸	۲۲۳۰۰۰۳	۷۲۰۹۸۹۵
۱۴۰۹	۲۲۳۰۰۰۳	۷۵۹۴۱۹۹
۱۴۱۰	۲۲۳۰۰۰۳	۷۹۵۵۵۵۶
۱۴۱۱	۲۲۳۰۰۰۳	۸۳۳۳۳۳۷
۱۴۱۲	۲۲۳۰۰۰۳	۸۷۳۳۳۳۷
۱۴۱۳	۲۲۳۰۰۰۳	۹۱۳۳۳۳۷
۱۴۱۴	۲۲۳۰۰۰۳	۹۵۴۲۰۶
۱۴۱۵	۲۲۳۰۰۰۳	۹۹۵۹۵۲
۱۴۱۶	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۳۸۸۱
۱۴۱۷	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۸۱۷۳۳
۱۴۱۸	۲۲۳۰۰۰۳	۱۱۲۸۸۹۷
۱۴۱۹	۲۲۳۰۰۰۳	۱۱۷۹۱۲۶
۱۴۲۰	۲۲۳۰۰۰۳	۱۲۳۰۰۴۴
۱۴۲۱	۲۲۳۰۰۰۳	۱۲۸۷۰۷۹
۱۴۲۲	۲۲۳۰۰۰۳	۱۳۴۸۲۸
۱۴۲۳	۲۲۳۰۰۰۳	۱۴۱۱۵۶
۱۴۲۴	۲۲۳۰۰۰۳	۱۴۷۹۵۲
۱۴۲۵	۲۲۳۰۰۰۳	۱۵۴۲۰۶
۱۴۲۶	۲۲۳۰۰۰۳	۱۶۰۵۹۵۲
۱۴۲۷	۲۲۳۰۰۰۳	۱۶۷۰۸۶
۱۴۲۸	۲۲۳۰۰۰۳	۱۷۳۵۰۷
۱۴۲۹	۲۲۳۰۰۰۳	۱۸۰۰۰۴۴
۱۴۳۰	۲۲۳۰۰۰۳	۱۸۶۵۵۵۶
۱۴۳۱	۲۲۳۰۰۰۳	۱۹۳۳۳۳۷
۱۴۳۲	۲۲۳۰۰۰۳	۲۰۰۳۲۳۰
۱۴۳۳	۲۲۳۰۰۰۳	۲۰۷۱۰۹۲
۱۴۳۴	۲۲۳۰۰۰۳	۲۱۴۰۱۹۹
۱۴۳۵	۲۲۳۰۰۰۳	۲۲۱۰۲۶۶
۱۴۳۶	۲۲۳۰۰۰۳	۲۲۸۰۳۳۳
۱۴۳۷	۲۲۳۰۰۰۳	۲۳۵۰۴۰۰
۱۴۳۸	۲۲۳۰۰۰۳	۲۴۲۰۴۶۶
۱۴۳۹	۲۲۳۰۰۰۳	۲۴۹۰۵۳۳
۱۴۴۰	۲۲۳۰۰۰۳	۲۵۶۰۶۰۰
۱۴۴۱	۲۲۳۰۰۰۳	۲۶۳۰۶۶۶
۱۴۴۲	۲۲۳۰۰۰۳	۲۷۰۰۷۳۳
۱۴۴۳	۲۲۳۰۰۰۳	۲۷۷۰۸۰۰
۱۴۴۴	۲۲۳۰۰۰۳	۲۸۴۰۸۶۶
۱۴۴۵	۲۲۳۰۰۰۳	۲۹۱۰۹۳۳
۱۴۴۶	۲۲۳۰۰۰۳	۲۹۸۱۰۰۰
۱۴۴۷	۲۲۳۰۰۰۳	۳۰۵۱۰۶۶
۱۴۴۸	۲۲۳۰۰۰۳	۳۱۲۱۱۳۳
۱۴۴۹	۲۲۳۰۰۰۳	۳۱۹۱۲۰۰
۱۴۵۰	۲۲۳۰۰۰۳	۳۲۶۱۲۶۶
۱۴۵۱	۲۲۳۰۰۰۳	۳۳۳۱۳۳۳
۱۴۵۲	۲۲۳۰۰۰۳	۳۴۰۱۴۰۰
۱۴۵۳	۲۲۳۰۰۰۳	۳۴۷۱۴۶۶
۱۴۵۴	۲۲۳۰۰۰۳	۳۵۴۱۵۳۳
۱۴۵۵	۲۲۳۰۰۰۳	۳۶۱۱۶۰۰
۱۴۵۶	۲۲۳۰۰۰۳	۳۶۸۱۶۶۶
۱۴۵۷	۲۲۳۰۰۰۳	۳۷۵۱۷۳۳
۱۴۵۸	۲۲۳۰۰۰۳	۳۸۲۱۸۰۰
۱۴۵۹	۲۲۳۰۰۰۳	۳۸۹۱۸۶۶
۱۴۶۰	۲۲۳۰۰۰۳	۳۹۶۱۹۳۳
۱۴۶۱	۲۲۳۰۰۰۳	۴۰۳۲۰۰۰
۱۴۶۲	۲۲۳۰۰۰۳	۴۱۰۲۰۶۶
۱۴۶۳	۲۲۳۰۰۰۳	۴۱۷۲۱۳۳
۱۴۶۴	۲۲۳۰۰۰۳	۴۲۴۲۲۰۰
۱۴۶۵	۲۲۳۰۰۰۳	۴۳۱۲۲۶۶
۱۴۶۶	۲۲۳۰۰۰۳	۴۳۸۲۳۳۳
۱۴۶۷	۲۲۳۰۰۰۳	۴۴۵۲۴۰۰
۱۴۶۸	۲۲۳۰۰۰۳	۴۵۲۲۴۶۶
۱۴۶۹	۲۲۳۰۰۰۳	۴۵۹۲۵۳۳
۱۴۷۰	۲۲۳۰۰۰۳	۴۶۶۲۶۰۰
۱۴۷۱	۲۲۳۰۰۰۳	۴۷۳۲۶۶۶
۱۴۷۲	۲۲۳۰۰۰۳	۴۸۰۲۷۳۳
۱۴۷۳	۲۲۳۰۰۰۳	۴۸۷۲۸۰۰
۱۴۷۴	۲۲۳۰۰۰۳	۴۹۴۲۸۶۶
۱۴۷۵	۲۲۳۰۰۰۳	۵۰۱۲۹۳۳
۱۴۷۶	۲۲۳۰۰۰۳	۵۰۸۳۰۰۰
۱۴۷۷	۲۲۳۰۰۰۳	۵۱۵۳۰۶۶
۱۴۷۸	۲۲۳۰۰۰۳	۵۲۲۳۱۳۳
۱۴۷۹	۲۲۳۰۰۰۳	۵۲۹۳۲۰۰
۱۴۸۰	۲۲۳۰۰۰۳	۵۳۶۳۲۶۶
۱۴۸۱	۲۲۳۰۰۰۳	۵۴۳۳۳۳۳
۱۴۸۲	۲۲۳۰۰۰۳	۵۵۰۳۴۰۰
۱۴۸۳	۲۲۳۰۰۰۳	۵۵۷۳۴۶۶
۱۴۸۴	۲۲۳۰۰۰۳	۵۶۴۳۵۳۳
۱۴۸۵	۲۲۳۰۰۰۳	۵۷۱۳۶۰۰
۱۴۸۶	۲۲۳۰۰۰۳	۵۷۸۳۶۶۶
۱۴۸۷	۲۲۳۰۰۰۳	۵۸۵۳۷۳۳
۱۴۸۸	۲۲۳۰۰۰۳	۵۹۲۳۸۰۰
۱۴۸۹	۲۲۳۰۰۰۳	۵۹۹۳۸۶۶
۱۴۹۰	۲۲۳۰۰۰۳	۶۰۶۳۹۳۳
۱۴۹۱	۲۲۳۰۰۰۳	۶۱۳۴۰۰۰
۱۴۹۲	۲۲۳۰۰۰۳	۶۲۰۴۰۶۶
۱۴۹۳	۲۲۳۰۰۰۳	۶۲۷۴۱۳۳
۱۴۹۴	۲۲۳۰۰۰۳	۶۳۴۴۲۰۰
۱۴۹۵	۲۲۳۰۰۰۳	۶۴۱۴۲۶۶
۱۴۹۶	۲۲۳۰۰۰۳	۶۴۸۴۳۳۳
۱۴۹۷	۲۲۳۰۰۰۳	۶۵۵۴۴۰۰
۱۴۹۸	۲۲۳۰۰۰۳	۶۶۲۴۴۶۶
۱۴۹۹	۲۲۳۰۰۰۳	۶۶۹۴۵۳۳
۱۵۰۰	۲۲۳۰۰۰۳	۶۷۶۴۶۰۰
۱۵۰۱	۲۲۳۰۰۰۳	۶۸۳۴۶۶۶
۱۵۰۲	۲۲۳۰۰۰۳	۶۹۰۴۷۳۳
۱۵۰۳	۲۲۳۰۰۰۳	۶۹۷۴۸۰۰
۱۵۰۴	۲۲۳۰۰۰۳	۷۰۴۴۸۶۶
۱۵۰۵	۲۲۳۰۰۰۳	۷۱۱۴۹۳۳
۱۵۰۶	۲۲۳۰۰۰۳	۷۱۸۵۰۰۰
۱۵۰۷	۲۲۳۰۰۰۳	۷۲۵۵۰۶۶
۱۵۰۸	۲۲۳۰۰۰۳	۷۳۲۵۱۳۳
۱۵۰۹	۲۲۳۰۰۰۳	۷۳۹۵۲۰۰
۱۵۱۰	۲۲۳۰۰۰۳	۷۴۶۵۲۶۶
۱۵۱۱	۲۲۳۰۰۰۳	۷۵۳۵۳۳۳
۱۵۱۲	۲۲۳۰۰۰۳	۷۶۰۵۴۰۰
۱۵۱۳	۲۲۳۰۰۰۳	۷۶۷۵۴۶۶
۱۵۱۴	۲۲۳۰۰۰۳	۷۷۴۵۵۳۳
۱۵۱۵	۲۲۳۰۰۰۳	۷۸۱۵۶۰۰
۱۵۱۶	۲۲۳۰۰۰۳	۷۸۸۵۶۶۶
۱۵۱۷	۲۲۳۰۰۰۳	۷۹۵۵۷۳۳
۱۵۱۸	۲۲۳۰۰۰۳	۸۰۲۵۸۰۰
۱۵۱۹	۲۲۳۰۰۰۳	۸۰۹۵۸۶۶
۱۵۲۰	۲۲۳۰۰۰۳	۸۱۶۵۹۳۳
۱۵۲۱	۲۲۳۰۰۰۳	۸۲۳۶۰۰۰
۱۵۲۲	۲۲۳۰۰۰۳	۸۳۰۶۰۶۶
۱۵۲۳	۲۲۳۰۰۰۳	۸۳۷۶۱۳۳
۱۵۲۴	۲۲۳۰۰۰۳	۸۴۴۶۲۰۰
۱۵۲۵	۲۲۳۰۰۰۳	۸۵۱۶۲۶۶
۱۵۲۶	۲۲۳۰۰۰۳	۸۵۸۶۳۳۳
۱۵۲۷	۲۲۳۰۰۰۳	۸۶۵۶۴۰۰
۱۵۲۸	۲۲۳۰۰۰۳	۸۷۲۶۴۶۶
۱۵۲۹	۲۲۳۰۰۰۳	۸۷۹۶۵۳۳
۱۵۳۰	۲۲۳۰۰۰۳	۸۸۶۶۶۰۰
۱۵۳۱	۲۲۳۰۰۰۳	۸۹۳۶۶۶۶
۱۵۳۲	۲۲۳۰۰۰۳	۹۰۰۶۷۳۳
۱۵۳۳	۲۲۳۰۰۰۳	۹۰۷۶۸۰۰
۱۵۳۴	۲۲۳۰۰۰۳	۹۱۴۶۸۶۶
۱۵۳۵	۲۲۳۰۰۰۳	۹۲۱۶۹۳۳
۱۵۳۶	۲۲۳۰۰۰۳	۹۲۸۷۰۰۰
۱۵۳۷	۲۲۳۰۰۰۳	۹۳۵۷۰۶۶
۱۵۳۸	۲۲۳۰۰۰۳	۹۴۲۷۱۳۳
۱۵۳۹	۲۲۳۰۰۰۳	۹۴۹۷۲۰۰
۱۵۴۰	۲۲۳۰۰۰۳	۹۵۶۷۲۶۶
۱۵۴۱	۲۲۳۰۰۰۳	۹۶۳۷۳۳۳
۱۵۴۲	۲۲۳۰۰۰۳	۹۷۰۷۴۰۰
۱۵۴۳	۲۲۳۰۰۰۳	۹۷۷۷۴۶۶
۱۵۴۴	۲۲۳۰۰۰۳	۹۸۴۷۵۳۳
۱۵۴۵	۲۲۳۰۰۰۳	۹۹۱۷۶۰۰
۱۵۴۶	۲۲۳۰۰۰۳	۹۹۸۷۶۶۶
۱۵۴۷	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۰۵۷۷۳۳
۱۵۴۸	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۱۲۷۸۰۰
۱۵۴۹	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۱۹۷۸۶۶
۱۵۵۰	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۲۶۷۹۳۳
۱۵۵۱	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۳۳۸۰۰۰
۱۵۵۲	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۴۰۸۰۶۶
۱۵۵۳	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۴۷۸۱۳۳
۱۵۵۴	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۵۴۸۲۰۰
۱۵۵۵	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۶۱۸۲۶۶
۱۵۵۶	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۶۸۸۳۳۳
۱۵۵۷	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۷۵۸۴۰۰
۱۵۵۸	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۸۲۸۴۶۶
۱۵۵۹	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۸۹۸۵۳۳
۱۵۶۰	۲۲۳۰۰۰۳	۱۰۹۶۸۶۰۰
۱۵۶۱	۲۲۳۰۰۰۳	۱۱۰۳۸۶۶۶
۱۵۶۲	۲۲۳۰۰۰۳	۱۱۱۰۸۷۳۳
۱۵۶۳	۲۲۳۰۰۰۳	۱۱

براوردهای تجربی نشان می‌دهد که نابرابری در توزیع درآمد بیشتر از نابرابری در توزیع مصرف و هزینه‌ها در هر جامعه بوده و مقدار ضریب جینی توزیع درآمد $1/2$ برابر ضریب جینی مربوط به مصرف و هزینه‌ها است. بنابراین برای توزیع درآمد، ضریب جینی هر سال را در عدد $1/2$ ضرب کرده و سپس درآمد قابل تصرف در سطح ملی را براساس آن توزیع می‌نمائیم ارقام مربوط به درآمد برآوردی و تخمینی هر یک از دهک‌های درآمدی در سطح کشور و برای متوسط یک خانوار در هر دهک درآمدی برای سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ در جدول‌های (۶)، (۷) و (۸) آمده است.

۱۴. برآورد پایه خمس و خمس

با برآورد درآمد قابل تصرف گروه‌های مختلف درآمدی و هزینه معفو باب خمس آنان، براساس رابطه (۳) پایه خمس و مقدار خمس را محاسبه می‌نمائیم. در مباحث نظری عنوان شد که با کسر هزینه‌های معفو از درآمد قابل تصرف پایه خمس به دست می‌آید. نرخ نهائی خمس ($0/2$) یا $(\frac{1}{5})$ است. لکن به منظور مقایسه و ارائه بهتر محاسبات، برآوردها به دو صورت ملی و خانوار انجام پذیرفته است.

۱۴-۱. در سطح ملی

با توجه به ارقام ارائه شده در مراحل قبل و محاسبه درآمد قابل تصرف و هزینه معفو هر گروه درآمدی در سطح ملی پایه خمس را برای هر گروه درآمدی در سطح کشور محاسبه کرده و سپس با ضرب آن در نرخ نهائی خمس $(\frac{1}{5})$ میزان خمس برآوردی را برای هر طبقه در هر سال محاسبه می‌نمائیم. ذکر این نکته لازم است که براساس رابطه‌های (۲) و (۳) برای طبقاتی که هزینه سالانه آنها بیشتر از میزان درآمدشان بوده و در نتیجه مشمول پرداخت خمس لازم‌الاداء نمی‌باشند محاسبات مربوط به میزان خمس لازم‌الاداء محاسبه نشده است. جدول‌های ۹ و ۱۰ نشان‌دهنده ارقام مربوط به این برآوردها است.

۱۴-۲. در سطح خانوارها

با توجه به توزیع درآمد قابل تصرف و هزینه‌های معفو بین متوسط خانوارهای هر دهک درآمدی، پایه خمس را برای هر خانوار در هر دهک درآمدی در هر سال محاسبه کرده و خمس لازم‌الاداء را نیز محاسبه می‌نمائیم. ارقام محاسبه شده در جدول‌های ۱۱ و ۱۲ ارائه شده است.

جدول ۶. سهم هر یک از دهک‌های درآمد از درآمد قابل تصرف بخش خصوصی در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۱۳۷۵

از رقم به درصد

سال	دهک									
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۵	۱/۳۳	۲/۷۸	۳/۸۶	۴/۷۸	۵/۶۰	۶/۴۲	۷/۵۴	۹/۳۶	۱۳/۱۱	۴۵/۲۴
۱۳۷۴	۱/۲۷	۲/۷۰	۳/۷۶	۴/۶۷	۵/۴۹	۶/۳۰	۷/۴۱	۹/۲۳	۱۲/۹۹	۴۱/۲۰
۱۳۷۳	۱/۲۶	۲/۶۷	۳/۷۳	۴/۶۳	۵/۴۵	۶/۲۶	۷/۳۷	۹/۲۰	۱۲/۹۷	۴۶/۵۰
۱۳۷۲	۱/۳۴	۲/۸۱	۳/۸۹	۴/۸۱	۵/۶۴	۶/۴۵	۷/۵۷	۹/۳۹	۱۳/۱۴	۴۴/۹۸
۱۳۷۱	۱/۲۲	۲/۶۱	۳/۶۵	۴/۵۵	۵/۳۶	۶/۱۷	۷/۲۹	۹/۱۰	۱۲/۸۷	۴۷/۱۹
۱۳۷۰	۱/۲۰	۲/۵۸	۳/۶۱	۴/۵۱	۵/۳۲	۶/۱۲	۷/۲۳	۹/۰۵	۱۲/۸۲	۴۷/۶۰
۱۳۶۹	۱/۴۶	۲/۹۹	۴/۱۰	۵/۰۴	۵/۸۸	۶/۷۰	۷/۸۲	۹/۶۴	۱۳/۳۳	۴۳/۱۰
۱۳۶۸	۱/۲۵	۲/۶۶	۳/۷۱	۴/۶۱	۵/۴۳	۶/۲۴	۷/۳۵	۹/۱۷	۱۲/۹۳	۴۶/۶۸
۱۳۶۷	۱/۱۷	۲/۵۲	۳/۵۵	۴/۴۴	۵/۲۴	۶/۰۴	۷/۱۵	۸/۹۶	۱۲/۷۴	۴۸/۲۰
۱۳۶۶	۱/۱۸	۲/۵۵	۳/۵۷	۴/۴۷	۵/۲۷	۶/۰۷	۷/۱۸	۸/۹۹	۱۲/۷۷	۴۷/۱۵
۱۳۶۵	۱/۰۴	۲/۳۰	۳/۲۸	۴/۱۴	۴/۹۲	۵/۷۰	۶/۷۸	۸/۵۸	۱۲/۳۶	۵۰/۹۲

مأخذ: بر اساس دو رابطه ۱۳ و ۱۶ محاسبه شده است.

جدول ۷. متوسط درآمد سالانه برآورد هر یک از دهک‌های درآمد در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به میلیارد ریال

سال	دهک										
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم	
۱۳۷۵	۱۸۱۶/۲۰	۳۸۵۳/۷۵	۵۳۶۵/۶۱	۶۶۶۵/۳۵	۷۸۳۵/۶۲	۸۹۹۵/۳۴	۱۰۵۸۶/۶۲	۱۳۱۸۷/۵۸	۱۸۵۵۵/۰۴	۲۳۴۴۳/۱۹	۳۵۹۶۶/۳۱
۱۳۷۴	۱۲۰۳/۷۰	۲۵۶۱/۳۹	۳۵۷۱/۳۰	۴۴۰/۵۶	۵۲۲۳/۸۸	۶۰۰۰/۶۵	۷۰۶۷/۲۰	۸۸۱۱/۹۶	۱۲۴۱۷/۲۴	۱۶۵۲۸/۲۲	۲۲۲۸۷/۰۳
۱۳۷۳	۹۳۷/۸۸	۱۹۶۵/۸۷	۲۷۲۰/۵۲	۳۳۶۵/۹۹	۳۹۴۵/۱۱	۴۵۱۷/۳۷	۵۳۰۰/۳۳	۶۵۷۵/۳۹	۹۱۹۲/۰۶	۱۳۱۴۸/۴۹	۱۷۶۶۱/۳۰
۱۳۷۲	۶۷۸/۷۵	۱۴۵۴/۴۳	۲۰۴۴/۹۳	۲۵۳۶/۰۴	۲۹۸۸/۵۲	۳۴۳۷/۸۵	۴۰۵۶/۰۶	۵۰۶۹/۳۵	۷۱۶۹/۸۳	۱۰۲۶۸/۲۸	۱۳۶۶۱/۲۶
۱۳۷۱	۵۱۵/۳۶	۱۱۰۸/۲۵	۱۵۵۳/۴۸	۱۹۳۸/۴۳	۲۲۸۶/۴۱	۲۶۲۵/۳۳	۳۱۰۸/۵۱	۳۸۹۰/۰۲	۵۵۱۲/۸۳	۷۳۰۷/۷۴	۹۹۵۵/۶۰
۱۳۷۰	۴۴۱/۸۲	۹۰۷/۶۷	۱۲۴۳/۶۹	۱۵۲۸/۶۹	۱۷۸۲/۹۳	۲۰۳۲/۹۹	۲۳۷۳/۵۲	۲۹۲۴/۷۶	۳۰۴۵/۷۷	۳۷۰۷/۷۴	۴۴۵۵/۶۰
۱۳۶۹	۲۹۹/۲۰	۶۳۷/۹۶	۸۹۰/۳۹	۱۱۰۷/۸۵	۱۳۰۳/۹۲	۱۴۸۸/۶۵	۱۷۶۵/۶۶	۲۲۰۳/۰۷	۲۷۲۶/۹۳	۳۱۰۷/۷۴	۳۷۰۷/۷۴
۱۳۶۸	۲۲۹/۷۴	۴۹۷/۱۴	۶۹۸/۹۸	۸۷۳/۹۳	۱۰۳۲/۳۶	۱۱۹۰/۰۷	۱۴۰۷/۴۹	۱۷۶۴/۹۶	۲۰۹/۳۳	۲۵۰۹/۳۳	۳۰۹/۳۳
۱۳۶۷	۲۰۵/۵۹	۴۴۳/۸۰	۶۲۳/۲۱	۷۷۸/۵۸	۹۱۹/۱۶	۱۰۵۹/۰۴	۱۲۵۱/۷۵	۱۵۶۸/۳۷	۱۷۲۰/۰۸	۲۲۲۶/۹۳	۲۷۲۶/۹۳
۱۳۶۶	۱۴۷/۷۲	۳۲۷/۷۷	۴۶۶/۶۸	۵۸۸/۳۷	۶۹۹/۳۷	۸۱۰/۵۳	۹۶۴/۶۸	۱۱۲۰/۰۸	۱۷۵۸/۱۰	۲۲۲۶/۹۳	۲۷۲۶/۹۳
۱۳۶۵											

توضیح: ارقام جدول فوق تا دو رقم اعشار گرد شده است.
 مأخذ: بر اساس دو رابطه ۱۳ و ۱۶ و داده‌های جدول ۱ محاسبه شده است.

جدول ۸. متوسط درآمد سالانه برآورد هر خانوار در دهک‌های درآمد در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به ریال

سال	دهک									
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۵	۱۳۷۴	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۷	۱۳۶۶	۱۳۶۵
۱۹۸۴۵۸۷	۱۵۴۱۵۱۸	۱۰۲۸۴۹۶	۸۲۰۷۸۶	۶۱۴۰۲۴	۴۸۰۰۰	۴۱۶۱۷۴	۳۸۳۰۶۶	۳۲۶۶۳۹	۲۰۶۷۳۵	۱۵۲۲۷۳
۴۱۷۰۸۴۴	۳۲۷۰۹۱۴	۲۱۸۸۵۷۳	۱۷۲۰۴۳۷	۱۳۱۵۷۲۸	۱۰۰۳۴۱۲	۸۵۴۹۸۸	۶۰۳۵۶۰	۴۸۱۷۶۸	۴۴۶۲۱۵	۳۳۷۸۶۸
۵۷۷۹۴۶۱	۴۵۵۴۱۱۴	۳۰۵۱۴۸۷	۲۳۸۰۸۷۰	۱۸۴۰۸۷۰	۱۴۴۷۱۸۰	۱۱۷۱۵۰۶	۸۴۳۳۶۶	۶۷۷۳۶۱	۶۲۶۶۸۰	۴۸۱۰۵۲
۷۱۵۶۸۵۱	۵۶۵۷۲۸۲	۳۷۹۴۲۲۴	۲۹۴۵۷۴۶	۲۲۹۴۱۹۸	۱۸۰۵۷۹۲	۱۴۳۹۹۷۰	۱۰۴۸۱۰۶	۸۴۶۹۰۵	۷۸۲۹۰۷	۶۰۶۴۸۸
۸۳۹۳۶۱۴	۶۶۵۰۵۶۶	۴۴۶۳۵۲۰	۳۴۵۲۵۶۵	۲۷۰۳۵۳۲	۲۱۲۹۹۵۵	۱۶۷۹۴۵۴	۱۲۳۳۶۰	۱۰۰۰۴۳۲	۹۲۴۲۷۴	۷۲۰۹۰۹
۹۶۱۶۴۷۹	۷۶۴۴۸۸۷	۵۱۲۷۲۲۴	۳۹۵۳۳۷۹	۳۱۱۰۱۰۲	۲۴۵۲۲۱۰	۱۹۱۵۰۰۶	۱۴۱۷۶۳۷	۱۱۵۳۲۷۱	۱۰۰۶۴۳۰	۸۳۵۴۹۱
۱۱۲۹۰۶۱۷	۸۹۸۵۵۰۰	۶۰۳۸۵۴۰	۴۶۳۸۵۸۶	۳۶۶۹۲۶۴	۲۸۹۵۸۰۹	۲۲۳۵۷۷۰	۱۶۷۰۴۴۴	۱۳۶۳۹۷۴	۱۲۵۸۷۱۱	۹۹۴۳۹۳
۱۴۰۱۹۱۳۴	۱۱۱۹۳۰۹۰	۷۵۲۹۳۴۷	۵۷۵۴۴۶۰	۴۵۸۵۹۲۴	۳۶۲۳۸۴۱	۲۷۵۵۰۱۷	۲۰۸۴۶۶۴	۱۷۱۰۳۸۶	۱۵۷۷۰۹۵	۱۲۵۷۶۶۳
۱۹۲۲۵۲۷۰	۱۵۷۴۸۷۷۶	۱۰۶۰۹۸۶۴	۸۰۴۴۴۳۶	۶۴۸۶۰۹۸	۵۱۳۵۶۰۳	۳۸۱۰۹۶۵	۲۹۴۰۱۴۴	۲۴۳۱۷۳۷	۲۲۳۹۳۱۷	۱۸۱۲۲۴۶
۲۷۵۴۶۶۷۲	۵۵۹۸۹۶۶۰	۳۸۰۵۵۵۲۸	۲۷۵۵۳۶۸۲	۳۳۷۸۰۳۲۸	۱۹۰۵۵۹۷۴	۱۲۳۰۸۸۴۳	۱۰۶۱۲۳۲۹	۹۲۰۱۹۷۸	۸۴۰۶۷۶۶	۷۴۶۷۴۲۲

مأخذ: بر اساس ارقام جدول ۷ و با توجه به آمار جمعیت کل کشور، (سالنامه آماری کل کشور سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵) محاسبه شده است.

جدول ۹. پایهٔ خمس برآورد هر یک از دهک‌های درآمد در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به میلیارد ریال

سال	دهک										
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم	دهم
۱۳۶۵	-۳۷/۰۲	-۳۹/۱۷	-۶۰/۹۸	-۷۹/۹۷	-۷۳/۶۲	-۱۲۴/۲۶	-۱۲۰/۷۲	-۲۲۰/۰۶	-۳۰۳/۴۹	-۴۷۱/۶۰	-۴۵۷/۳۹
۱۳۶۶	-۳۶/۵۹	-۳۶/۵۹	-۷۴/۷۵	-۹۷/۶۶	-۷۸/۵۹	-۱۴۲/۶۴	-۱۸۱/۸۱	-۲۴۵/۰۳	-۳۵۷/۲۰	-۵۶۴/۹۹	-۵۴۶/۹۹
۱۳۶۷	-۲۰/۴۴	-۲۰/۴۴	-۶۸/۱۴	-۸۹/۷۴	-۶۱/۶۱	-۱۱۹/۷۹	-۱۵۰/۰۷	-۲۰۲/۵۷	-۳۱۳/۸۳	-۵۰۸/۴۵	-۴۹۰/۷۳
۱۳۶۸	-۲۸/۲۹	-۰/۹۷	-۵۵/۸۳	-۷۴/۸۳	-۳۹/۴۰	-۸۵/۹۰	-۱۰۴/۴۱	-۱۴۳/۲۳	-۲۴۴/۶۱	-۴۱۲/۲۸	-۳۹۵/۷۳
۱۳۶۹	-۱۶/۴۰	۱۹/۹۶	-۴۰/۷۱	-۵۶/۵۲	-۱۴/۹۲	-۴۶/۷۵	-۵۲/۱۸	-۷۶/۲۳	-۱۶۳/۰۹	-۲۹۷/۰۰	-۲۸۱/۸۸
۱۳۷۰	-۲/۲۹	۴۳/۳۶	-۲۲/۵۵	-۳۴/۵۸	۱۲/۷۹	-۱/۱۹	۸/۲۶	۰/۶۶	۶۷/۳۵	-۱۶۰/۴۲	-۱۴۷/۱۵
۱۳۷۱	۲۰/۳۳	۷۹/۱۴	۶/۷۳	۰/۷۲	۵۵/۴۶	۷۰/۶۰	۱۰۳/۰۹	۱۲۰/۳۳	۸۴/۴۱	۵۷/۳۷	۶۷/۵۵
۱۳۷۲	۶۴/۰۴	۱۴۵/۱۳	۶۳/۵۲	۶۸/۹۸	۱۳۴/۴۸	۲۰۶/۸۸	۲۸۲/۳۲	۳۴۴/۵۱	۳۷۳/۸۷	۴۷۴/۹۷	۴۷۹/۰۰
۱۳۷۳	۱۷۵/۳۶	۳۰۴/۳۰	۲۰۸/۱۷	۲۴۱/۸۵	۳۲۵/۰۵	۵۴۵/۸۸	۷۲۶/۰۰	۸۹۲/۴۹	۱۰۹۶/۵۷	۱۵۲۲/۸۴	۱۵۱۰/۹۹
۱۳۷۴	۲۴۰/۵/۱۴	۲۸۶/۳۸	۲۸۸/۰۳	۳۲۶/۴۴	۳۰۹/۷۵	۶۳۹/۷۶	۸۲۰۳/۵۲	۹۳۵/۰۲	۱۳۲۸/۰۰	۱۹۲۴۹/۸۴	۱۸۹۰۶/۷۶

توضیح: ارقام جدول فوق تا دو رقم اعشار گرد شده است.
 مأخذ: بر اساس ارقام جدول ۳ و ۷ محاسبه شده است.

جدول ۱۰. مقدار خمس برآورد هر یک از دهک‌های درآمد در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به میلیارد ریال

سال	سال										
	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵
اول	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
دوم	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
سوم	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
چهارم	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
پنجم	۰/۰۰	۳/۹۹	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
ششم	۰/۰۰	۸/۶۷	۰/۰۰	۰/۰۰	۲/۵۶	۰/۰۰	۱/۶۵	۰/۱۳	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
هفتم	۴/۰۶	۱۵/۸۳	۱/۳۵	۰/۱۴	۱۱/۰۹	۱۴/۱۲	۲۰/۶۲	۲۴/۰۷	۱۶/۸۸	۱۱/۴۷	۱۳/۵۱
هشتم	۱۲/۸۱	۲۹/۰۳	۱۲/۷۰	۱۳/۸۰	۲۶/۹۰	۴۱/۳۸	۵۶/۴۶	۶۸/۹۰	۷۴/۷۷	۹۴/۹۹	۹۵/۸۰
نهم	۳۵/۰۷	۶۰/۸۶	۴۱/۶۳	۴۸/۴۷	۶۵/۰۱	۱۰۹/۹۰	۱۴۵/۲۰	۱۷۸/۵۰	۲۱۹/۲۲	۳۰۴/۵۶	۳۰۲/۱۹
دهم	۴۸۱/۰۳	۵۷۳/۸۸	۵۷۷/۰۱	۶۵۲/۴۸	۶۱۸/۳۵	۱۲۷۸/۵۵	۱۶۴/۷۰	۱۸۶۹/۰۰	۲۶۵۶/۴۰	۳۸۴۹/۹۶	۳۷۸۱/۳۵

توضیح: ارقام جدول فوق تا دو رقم اعشار گرد شده است.
 مأخذ: با توجه به ارقام جدول ۹ و رابطه ۳ محاسبه شده است.

جدول ۱۱. پایه خمس برآورد متوسط یک خانوار در دهک های درآمد در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به ریال		سال										
دهک	سال	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵
اول		۳۸۱۶۰/۴	۳۹۳۹۱/۹۱	۵۹۰۹۲/۲۳	۷۵۵۲۸/۱۶	۶۹۳۴۴/۵۰	۱۱۵۷۵/۲۰	۱۴۵۳۵/۶۰	۱۹۲۵۸/۲۰	۲۵۸۱۳/۵۰	۳۰۰۳۸/۸۰	۳۸۹۰۱/۳۰
دوم		۴۵۶۹۰/۲	۴۶۹۱۹/۹۱	۷۲۳۳۷/۸۷	۹۲۳۲۷/۷۵	۷۲۰۲۲/۳۱	۱۳۲۸۸/۳۰	۱۶۴۲۷/۶۰	۲۱۴۳۳/۸۰	۳۰۵۰۷/۸۰	۴۹۹۲۵/۳۰	۴۵۷۸۰/۳۰
سوم		۳۹۲۲۲/۵۹	۲۰۵۵۵/۸۱	۶۶۰۳۲/۸۱	۸۴۸۸۸/۶۳	۵۸۰۳۳/۸۸	۱۱۱۵۹/۸۰	۱۲۵۷۲/۳۰	۱۷۷۷۲/۳۰	۲۶۸۱۳/۳۰	۳۳۶۵۸/۵۰	۴۱۰۹۲/۵۰
چهارم		۲۹۱۶۱/۸۴	۹۷۷/۴۲	۵۴۱۰۲/۵۶	۷۰۷۹۱/۳۱	۳۷۱۱۶/۵۰	۸۰۰۲۰/۱۳	۹۴۵۳/۷۵	۱۲۵۳۴/۰۰	۲۰۹۰۰/۶۳	۳۳۹۹۹/۵۰	۳۳۱۳۸/۵۰
پنجم		۱۶۹۰۵/۶۴	۲۰۰۶۷/۰۶	۳۹۴۳۸/۵۰	۵۳۴۴۲/۷۵	۱۶۰۵۲/۸۸	۳۲۵۵۱/۰۰	۴۲۲۰۶/۷۵	۶۷۱۱۷/۵۰	۱۲۴۲۵/۰۰	۲۵۲۰۷/۵۰	۳۲۵۹۷/۰۰
ششم		۲۳۵۵/۴۴	۴۲۶۰۴/۴۴	۲۰۸۵۲/۰۰	۳۲۷۱۳/۳۸	۱۲۰۵۰/۵۰	۱۱۰۰۹/۷۵	۷۴۷۵/۷۵	۵۷۲/۵۰	۵۷۵۲۵/۰۰	۱۲۴۱۶/۵۰	۱۳۲۱۹/۰۰
هفتم		۲۰۹۵۵/۸۸	۷۸۵۸۴/۸۸	۶۵۲/۵۰	۶۸۵/۰۰	۵۲۲۲۱/۷۵	۶۵۶۴۲/۵۰	۹۳۲۵۸/۰۰	۱۰۵۳۰۹/۵۰	۷۲۱۱۷/۰۰	۲۵۵۳۹۷/۵۰	۵۶۵۵/۰۰
هشتم		۶۶۰۱۰/۰۰	۱۲۵۱۳۸/۵۰	۶۱۵۵۸/۰۰	۶۵۱۶۰/۳۸	۱۲۶۶۶/۰۰	۱۹۲۷۱/۸۰	۲۵۵۳۹۷/۵۰	۳۰۱۴۹۷/۰۰	۳۱۹۲۵۱/۵۰	۴۰۳۱۲۹/۰۰	۴۰۰۹۹۸/۰۰
نهم		۱۸۰۷۶۳/۸۰	۳۰۵۹۹/۰۰	۲۰۱۳۳۲/۸۰	۲۲۸۸۰/۳۰	۳۰۶۸۸/۳۰	۵۰۸۴۴/۵۰	۶۵۶۷۰/۵۰	۷۸۱۰۶۱/۵۰	۹۳۶۹۵/۰۰	۱۲۶۴۹۱۶/۰۰	۱۲۶۴۹۱۶/۰۰
دهم		۲۴۷۲۱۹/۰۰	۲۸۵۳۳۸/۰۰	۲۷۹۵۸۲/۰۰	۳۰۹۱۲۸/۰۰	۲۹۱۳۳۳/۰۰	۵۹۵۳۳۹/۰۰	۷۲۲۱۲۱/۰۰	۸۱۷۸۳۰/۶۰	۱۱۳۸۸۶۲/۰۰	۱۶۳۳۸۵/۰۰	۱۵۸۲۷۶۰/۰۰

مأخذ: با توجه به ارقام جداول ۵ و ۸ محاسبه شده است.

جدول ۱۲. مقدار خمس برآورد متوسط یک خانوار در دهک های درآمد در سطح کشور طی سالهای ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ (به قیمت جاری)

ارقام به ریال

سال	دهک										
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم	
۱۳۷۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۷۴	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۷۳	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۷۲	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۷۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۷۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۶۹	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۶۸	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۶۷	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۶۶	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۶۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
۱۳۷۵	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۱۹۹/۶۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۳۵۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۷۴	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۷۳	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۷۲	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۷۱	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۷۰	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۶۹	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۶۸	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۶۷	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۶۶	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	
۱۳۶۵	۱۱۳۱/۰۰	۸۰۶۲۵/۸۰	۲۱۶۲۵/۴۰	۱۳۳۶۵/۴۰	۱۳۵۷۱/۶۰	۱۳۵۷/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	۱۳۵۲/۹۰	

مأخذ: با توجه به ارقام جداول ۱۱ و رابطه ۱ محاسبه شده است.

۱۵. خلاصه و نتایج

خمس یکی از تکالیف مالی است که حکم آن از ضرورت‌های دینی است. وجوب آن توسط آیه ۴۱ سوره انفال جعل شد و به علت شأن نزول آیه در نزد اهل سنت، مورد تکلیف تنها غنایم جنگی است ولی در نزد شیعیان حکم دایر مدار غنیمت است لذا خمس بر ۷ چیز تعلق می‌گیرد که عبارتند از: غنایم جنگی، معدن، گنج، غوص، زمینی که کافر ذمی از مسلمان می‌خرد، مال مخلوط به حرام و درآمد کسب (گرچه حکم زمینی که کافر ذمی از مسلمان می‌خرد از مصداق غنیمت نبوده و بعضی از محققین علت جعل در این مورد را شرایط سیاسی عنوان می‌کنند) به علت اینکه بعضی از موارد هفت گانه در مالکیت دولتها بوده و مقدار بعضی بسیار کم است و اخذ خمس از گروهی دیگر مشکلات خاصی دربر دارد لذا برآورد خمس را منحصر به خمس ارباح مکاسب در سطح کشور کردیم.

ارباح مکاسب شامل درآمدهای ناشی از هر نوع کسب مثل حقوق، دستمزد، اجاره و... است. ولی در مورد درآمدهایی که از غیر کسب به دست می‌آید نظرات فقها متفاوت است. درامدی مشمول خمس است که هزینه‌های حسابداری که برای اکتساب آن پرداخت شده از آن استثناء و کسر گردد یعنی خمس به درآمد خالص تعلق می‌گیرد.

از آنجا که خمس تکلیفی فردی است لذا واحد پرداخت کننده آن افراد حقیقی هستند و این یکی از وجوه افتراق بین خمس و مالیات است زیرا واحد پرداخت کننده مالیات اشخاص حقیقی و حقوقی هستند. علاوه بر این، واحد مشمول خمس، کسب و شغل واحد است لذا اگر حسابداری متمرکزی برای آن وجود داشته باشد در آخر سال ملاک مثبت بودن تراز سالانه مجموع معاملات انجام شده است و در این صورت می‌تواند ضرر در بعضی معاملات را با سود در معاملات دیگر جبران کند. در صورتی که کسبها از هم مستقل باشند - مثل تجارت و زراعت - برای پرداخت خمس در هر کدام باید حساب مستقلی وجود داشته باشد.

درامدی مشمول خمس است که فعلیت یافته است و به عین مال تعلق می‌گیرد و تحت تأثیر تورم واقع نمی‌شود. نماء متصل و منفصل نیز در بعضی حالات مشمول خمس هستند و در بعضی موارد از تعلق خمس مستثنی هستند. درآمد احتسابی مشمول خمس نمی‌باشد.

علاوه بر استثنای هزینه‌هایی که فرد برای کسب درآمد متحمل می‌شود، هزینه‌های مصرفی فرد و افراد تحت تکفل او در طی یک سال نیز جزء مستثنیات خمس هستند، این هزینه‌ها شامل هزینه کالاهای بادوام و کالاهای و خدمات مصرفی - مثل خوراک، پوشاک، مسکن اثاث منزل، هزینه ایاب و

ذهاب، هزینه‌های سفر، حقوق واجبه و مستحبه شرعی، هزینه‌های آموزشی و غیر آن می‌شود. بدیهی‌های حال و نقد نیز از جمله هزینه‌های مورد استثناء‌اند و هزینه‌های استهلاك سرمایه نیز مشمول این حکم هستند ولی سرمایه‌گذاری خالص مشمول خمس است.

روشهای متداول برای برآورد مالیات در کشورها عبارتند از روش مدل‌های کلان اقتصادی، مدل‌های سری زمانی و مدل‌های شبیه‌سازی خرد. با توجه به اطلاعات موجود در اقتصاد ایران بهترین روش برای تخمین خمس، روش شبیه‌سازی خرد است.

مراحل برآورد خمس در این پژوهش از ابتدا تا حصول نتیجه نهایی به شرح زیر بوده است: از آنجا که آمار مربوط به روابط فوق یعنی درآمد و هزینه‌های معفو باب خمس را نمی‌توان از طریق اطلاعات بودجه خانوار به دست آورد لذا مقدار این دو متغیر از حساب‌های ملی استخراج شده است و از آنجا که در اقتصاد ایران دولت نیز در تولید داخلی سهم است، برای رسیدن به درآمد قابل تصرف بخش خصوصی مقدار درآمد دولت از کل درآمد ملی کسر گردید. آمار مربوط به هزینه معفو باب خمس شامل مجموع هزینه‌های مصرفی خانوار و هزینه استهلاك سرمایه نیز از حساب‌های ملی جمع‌آوری گردید. هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی دارای ارقام معینی بود ولی هزینه استهلاك سرمایه بخش خصوصی را از طریق محاسبه نسبت سرمایه بخش خصوصی به کل سرمایه در هر سال و تعمیم این نسبت به استهلاك سرمایه در هر سال محاسبه گردید. با کسر کردن هزینه‌های معفو باب خمس از درآمد قابل تصرف بخش خصوصی، پایه خمس کشور در سالهای مورد مطالعه به دست آمد که مقدار $0/2$ از آن، به عنوان مقدار تقریبی خمس لازم‌الاداء در هر سال تعیین شد.

بعد از محاسبه خمس در سطح کل کشور محاسبات مربوط به توزیع آن در بین دهک‌های مختلف درآمدی در سطح کشور و با توجه به آمار جمعیت کشور برای متوسط یک خانوار انجام پذیرفت توضیح اینکه:

اولاً: با محاسبه آن در سطح خانوار در هر دهک درآمدی می‌توان در مورد صحت و عدم صحت محاسبات قضاوت کرد زیرا وقتی ارقام ریزتر و واقعی‌تر می‌شود و میزان بدهی خمس برای متوسط هر خانوار در هر دهک در آمدی محاسبه می‌شود، به راحتی می‌توان انطباق تحقیق انجام‌شده با واقع را نشان داد.

ثانیاً، با شناخت خانوارهای بدهکار خمس در هر دهک درآمدی، راحت‌تر می‌توان برای جمع‌آوری و مدیریت آن برنامه ریزی کرد.

بدین منظور توزیع هزینه‌های معفو باب خمس و درآمد قابل تصرف بخش خصوصی در سطح ملی برای سالهای مورد مطالعه (۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵) بین هر دهک درآمدی و بین متوسط یک خانوار در هر دهک درآمدی، توسط تابع توزیع دو طرفه پارتو انجام پذیرفت.

بعد از توزیع هزینه‌های معفو، درآمد قابل تصرف افراد (که قبلاً از طریق حساب‌های ملی استخراج شده بود) براساس توزیع دو طرفه پارتو در بین گروههای متفاوت درآمدی در سطح کشور و همچنین بین متوسط یک خانوار در هر دهک درآمدی برای سالهای مورد مطالعه - ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ - توزیع شد.

بعد از محاسبات مربوط به توزیع درآمد و هزینه‌ها در سطح ملی در بین طبقات مختلف درآمدی و بین متوسط یک خانوار در هر دهک درآمدی، بر اساس روابط روش شبیه سازی خرد مقدار پایه خمس و مقدار خمس برای هر سال محاسبه گردید. این محاسبات در دو قسمت انجام پذیرفت که عبارتند از محاسبه خمس برآوردی برای هر دهک درآمدی در سطح کشور و محاسبه خمس برآوردی برای متوسط هر خانوار در هر دهک درآمدی. یافته‌های خمس برآوردی نشان می‌دهد که:

اولاً، ۴۰ درصد اول درآمد کشور تقریباً از ۱۲ درصد درآمد کل برخوردار هستند و این در حالی است که در طی این ۱۱ سال دهک دهم درآمدی (غنی‌ترین گروه) در بعضی از سالها ۵۰ درصد آن را به خود اختصاص داده است گرچه این رقم در سال ۱۳۶۹ تا ۴۳ درصد کاهش یافته است ولی در مجموع نشان دهنده نابرابری شدید در توزیع درآمد در کشور است به نحوی که در بعضی از سالها درآمد ده درصد غنی‌ترین خانوارها و گروههای درآمدی ۵۰ برابر درآمد فقیرترین گروههای درآمدی و خانوارها است.

ثانیاً، توزیع درآمد تا گروههای هشتم درآمدی روندی تقریباً خطی داشته است به نحوی که تغییرات در سهم درآمدی هر گروه درآمدی غنی‌تر نسبت به گروه قبل خود تقریباً یک درصد است یعنی با حرکت از هر گروه درآمدی به گروه بالاتر، درآمد گروه غنی‌تر تقریباً ۱ درصد از درآمد گروه قبل افزایش یافته است. ولی در طی این ۱۱ سال گروه نهم درآمدی تقریباً از ۱۳ درصد درآمد کل در هر سال برخوردار بوده است که با گروه هشتم درآمدی حدوداً ۵ درصد تفاوت داشته است و این تفاوت وقتی به گروه دهم درآمدی (غنی‌ترین گروه) می‌رسیم افزایش شدید یافته به نحوی که اختلاف درآمد گروه دهم با نهم در سال ۱۳۶۵ به ۳۸ درصد در بیشترین مقدار و ۳۰ درصد در سال ۱۳۶۹ به ۳۰ درصد در کمترین مقدار می‌رسد.

ثالثاً، محاسبات خمس و پایه خمس نشان می‌دهد که به‌طور کلی در طی سالهای مورد مطالعه، درآمد برآوردی گروههای اول تا چهارم درآمدی در هر سال کمتر از هزینه‌های برآوردی آنها است. این امر تا اندازه‌ای با واقعیات خارجی جامعه ما منطبق است بنابراین، در طی این سالها پایه خمس این گروهها در سطح کشور و متوسط خانوارهای این گروههای درآمدی منفی بوده و در نتیجه از پرداخت خمس معاف بوده‌اند این نتیجه نیز با واقعیات خارجی تأیید می‌شود. ولی پایه خمس گروه پنج درآمدی تنها در سال ۱۳۶۶ مثبت بوده و برای ده سال باقی‌مانده منفی است و پایه خمس گروه ششم درآمدی در سالهای ۶۶، ۶۹، ۷۱ و ۷۲ مثبت بوده و برای بقیه سالها منفی است. یعنی این دو گروه فقط در این سالها بدهی خمس دارند.

درآمد برآوردی گروههای هفتم تا دهم درآمدی در طی یازده سال مطالعه شده، از هزینه برآوردی آنها بیشتر بوده و لذا پایه خمس این گروهها در هر سال مثبت بوده است.

رابعاً، از آنجا که تعداد خانوارها در هر دهک درآمدی برای هر سال مساوی فرض شده است یافته‌های بند قبل در سطح خانوارهای موجود در هر دهک درآمدی نیز صادق و صحیح است. خامساً، مقادیر خمس لازم‌الاداء برای متوسط هر خانوار در هر دهک درآمدی در هر سال به نحوی است که تا حد زیادی با واقعیات خارجی منطبق بوده و دلیل دیگری بر صحت محاسبات انجام شده برای توزیع درآمد و هزینه و برآورد مقدار خمس در سطح دهک‌های مختلف درآمدی و خانوارها است.

اگرچه شاید در بدو امر مقادیر کم به نظر رسیده و با آنچه که از وجوه پرداختی به عنوان خمس از جانب متدین انجام می‌پذیرد اختلاف داشته باشد ولی ذکر دو نکته در این مورد لازم است: اول آنکه این مقادیر، متوسط بدهی خمس برای هر خانوار است لذا ممکن است خانوارهای زیادی در هر دهک درآمدی در هر سال به سبب مشکلات مالی بدهی خمس نداشته باشند و دوم به سبب افزایش غیر منتظره درآمد خود در طی یک سال با بدهی خمسی بیشتر از حد متوسط محاسبه شده مواجه گردند.

سادساً، از آنجا که ما برآورد خمس را از دو طریق حساب‌های ملی و توزیع درآمدها و هزینه‌ها در سطح دهک‌های درآمدی و متوسط خانوار در هر دهک درآمدی انجام دادیم، به منظور مقایسه این دو برآورد، در ابتدا مجموع بدهی خمس در هر دهک درآمدی در سطح کشور را از طریق جمع بدهی خمس دهک‌های مختلف درآمدی، به دست می‌آوریم و سپس این ارقام را با ارقام بدهی خمس در سطح کلان مقایسه می‌کنیم. ارقام مربوطه در جدول ۱۳ آمده است.

جدول ۱۳. مقایسه دو روش محاسباتی خمس برای کل کشور (به قیمت جاری)

ارقام به میلیارد ریال

سال	مقدار خمس کشور از طریق حساب‌های ملی	مقدار خمس کشور از طریق توزیع درآمد و هزینه	تفاوت مقدار دو روش محاسباتی
۱۳۶۵	۴۹۹/۶	۵۳۲/۹۵	۳۳/۳۵
۱۳۶۶	۷۰۳/۵۶	۶۹۲/۲۲	-۱۱/۳۴
۱۳۶۷	۵۶۸/۱	۶۳۲/۶۷	۶۴/۵۷
۱۳۶۸	۶۲۹/۲۶	۷۱۵/۷۸	۸۶/۵۲
۱۳۶۹	۶۶۸/۲۸	۷۲۳/۹	۵۵/۶۲
۱۳۷۰	۱۳۳۹/۱۴	۱۴۴۳/۲۵	۴/۱۱
۱۳۷۱	۱۷۳۴/۸	۱۸۶۴/۶۴	۱۲۹/۸۴
۱۳۷۲	۲۰۶۲/۹۸	۲۱۴۰/۶	۴۷/۶۲
۱۳۷۳	۲۶۷۷/۴۶	۲۹۶۷/۳۵	۲۸۹/۸۹
۱۳۷۴	۳۷۷۴/۱۲	۴۲۶۱	۴۸۶/۸
۱۳۷۵	۳۷۲۸/۸۶	۴۱۹۲/۹	۴۶۴/۰۴

مأخذ: بر اساس ارقام جداول ۱ و ۱۰ محاسبه شده و ارقام مندرج در ستون چهارم تفاوت ارقام ستون دوّم و ستون سوّم می‌باشد.

تفاوت این دو روش محاسباتی زیاد نبوده است به نحوی که این اختلاف در سال ۱۳۷۰ به حداقل خود یعنی ۴/۱۱ میلیارد ریال رسیده است. در مجموع، به طور متوسط این دو روش تقریباً ۱۰ درصد با هم اختلاف دارند که این مقدار اختلاف برای یک کار تجربی در سطح کشور با توجه به بدیع و تازه بودن آن و همچنین به سبب در دسترس نبودن آمار دقیق درباره متغیرهای این طرح و گستردگی کار و در نظر گرفتن همه جوانب آن قابل پیش‌بینی است. بنابراین می‌توان به هر دو روش اعتماد کرده و نتیجه گرفت که نتایج حاصل از تحقیق از یک پشتوانه علمی برخوردار بوده و می‌توان براساس آن برای این متغیر اقتصاد اسلامی و واجب الهی که ماهیت تأمین اجتماعی دارد، در جهت کارآئی بهتر آن برنامه‌ریزی کرد.